

Landsforeningen af Menighedsrådsmedlemmer

Århus, den 5. november 2004
Vor ref.: 501.04/313 EHU

Konferencen den 23. oktober på Nyborg Strand om folkekirkens fælles økonomi, opgavefordeling og kompetenceforhold

Referat:

Ejvind Sørensen bød på Landsforeningens vegne velkommen til konferencen, der var den anden i en række, idet der i foråret blev holdt en konference med nogenlunde den samme deltagerkreds.

Ejvind Sørensen fortsatte: Efter konferencen den 17. april vurderede Landsforeningens bestyrelse, at der absolut var basis for at fortsætte diskussionen om folkekirkens styrelse. Bestyrelsen vurderede desuden, at forårets konference havde peget på to mulige forslag, og det er disse forslag, der ønskes drøftet på dette møde. For det første at der etableres et rådgivende økonomiudvalg til at afgive indstilling til ministeren om den fælles økonomi og om fællesfondens forhold i øvrigt. For det andet at der igangsættes et udvalgs- eller kommissionsarbejde, afhængig af hvad man vælger at kalde det, til at diskutere, analysere og kompetenceudrede hele spørgsmålet om folkekirkens styrelse og ledelse.

Vi forestiller os, at kommissionsarbejdet skal gennemføres over en periode på ca. 3 år, og tilsvarende bør der også ske en evaluering af, hvordan det rådgivende økonomiudvalg kan arbejde, og af hvordan ordningen med et sådant organ ved siden af en i princippet stadigvæk enevældig minister kan fungere i vores folkekirke. Vi tror, det kan fungere, men vi vil selvfølgelig gerne evaluere ordningen, når de tre år er gået, og derfor fremsættes også forslaget om at gøre dette rådgivende udvalg til et 3-årigt projekt.

Vi forestiller os ikke, at folkekirken i de 3 år nødvendigvis skal have en fuldstændig lovpause, men vi mener, det vil være en fordel, om der holdes lidt igen med mere vidtgående ændringer af den kirkelige styrelse, indtil vi får lejlighed til at gennemdrøfte, hvordan vi synes, tingene på sigt skal indrettes.

Landsforeningen er som bekendt en interesseorganisation for menighedsrådene, hvor bestyrelsen er valgt på demokratisk vis, men vi er som andre organisationer afhængige af, at vi har medlemmerne bag os - at vi i hvert fald ikke har medlemmerne imod os. Derfor har vi i bestyrelsen i denne sommer forelagt disse ideer til at komme videre med spørgsmålet om kirkens styrelse for vort delegeretmøde, som er foreningens højeste myndighed. Og delegeretmødet gav heldigvis en solid opbakning. Der var måske et par enkelte ud af de ca. 400 delegerede, der stemte imod. Vi fik altså opbakning fra vores højeste myndighed til at gå videre ad det spor, som de to forslag peger på. Det har så senere vist sig i forbindelse med den høring, som ministeren har gennemført af sit debatoplæg, at menighedsrådene ude i landet bakker op om den politik. Af de ca. 85 hørings svar, der er indkommet indtil dato, er der 3-4 stykker, som er skeptiske over for foreningens politik - ikke så meget over for de forslag, vi kommer

med, men mere over, at vi overhovedet tillader os at mene noget på tværs af vores minister. Det er det, der mest udtrykkes i de få reservationer, der er. Men et par og firs af de høringssvar, der er kommet tilbage af de i alt 85, vi på nuværende tidspunkt har set, er altså klare tilslutninger, og det betragter vi i bestyrelsen som en opbakning til bestyrelsens politik. Og det er de forslag, vi gerne vil drøfte videre med jer i dag.

I bestyrelsen lægger vi vægt på, at Folketinget inddrages, og at det her er noget, som stat og kirke gør sammen. Og vi mener, det er på tide, at vi gør noget sammen. Vi ønsker under ingen omstændigheder nogen adskillelse mellem stat og kirke, selv om det stadigvæk forlyder. Siden det nu stadig gør det, må vi have været dårlige til at kommunikere vort ærinde i denne sag. Så sent som i dag har jeg hørt det rygte, at vi skulle ønske en adskillelse af stat og kirke. Det er slet ikke tilfældet - tværtimod! Vi ønsker at bevare forbindelsen, men for at bevare forbindelsen har vi behov for at justere grænsefladerne imellem, hvad der er statens rolle, og hvad der er kirkens egen rolle. Altså ikke nogen adskillelse, men et lidt friere og først og fremmest et mere afklaret og velbeskrevet forhold mellem kirken og staten.

Og så til de to konkrete forslag. Vi har i mange år talt om et demokratisk underskud omkring fællesfonden. Det er ikke noget, der udspringer af den aktuelle situation med den aktuelle minister. Det er en diskussion, som vi har haft i det kirkelige landskab igennem mange år. Det er en særegen ordning, at vi har en minister, som egenmægtigt eller enevældigt kan udskrive landskirkeskatten og bestemme, hvad pengene skal bruges til. Det drejer sig om ca. 1 mia. kr., og i forhold til statens samlede budget er det jo selvfølgelig ikke et stort beløb, men det er alligevel mange penge i forhold til kirkens budget, som er på ca. 6 mia. kr. Ministeren har nedsat en budgetfølgegruppe til at rådgive sig i spørgsmålet om fællesfonden, men vi foreslår i stedet for, at der nedsættes et rådgivende økonomiudvalg, som har en bredere demokratisk basis, først og fremmest i repræsentationen fra stifterne. Dette udvalg skal afgive indstilling til ministeren om fællesfondens budget og om, hvad penge skal bruges til. Der er tale om et rådgivende organ og ikke en bestyrelse. Det kunne det godt have været, men det er ikke det, vi lægger op til, og det vil fortsat være ministeren, der har det afgørende ord. Når vi i beskrivelsen foreslår organet lovfæstet, så er det egentligt mest fordi, vi ønsker, at Folketinget skal forholde sig til det. Vi har jo et organ i dag. Det kan jo ikke udelukkes, at vi kunne diskutere en anden sammensætning af det organ, vi har i budgetfølgegruppen, men vi ønsker, at Folketinget skal gøres medansvarlig for den styreordning, der er for folkekirken, og derfor ønsker vi lovfæstningen. Kan forholdene ordnes på en anden måde, så er det ikke det mest afgørende, men det er altså det, vi foreslår. Vi tror, det vil være en fordel, om Folketinget på den måde garanterer for, at den fælles styring er på plads. Og som sagt er det et projekt, som vi gerne vil have evalueret, når det har virket i 3 år.

Vi foreslår et udvalg på 17 personer, fordelt på 12 lægfolk og 5 ansatte. Her er der et solidt flertal af lægfolk, og det er meget bevidst fra foreningens side. Udvalget får indflydelse på en række forhold først og fremmest af økonomisk karakter, og specielt vil jeg pege på, at udvalget får indflydelse på størrelsen af landskirkeskatten. Vi er af den opfattelse, at hvis man skal tage magt eller indflydelse fra en minister, som - det må vi jo trods alt sige - er valgt og er på valg, hver gang der er valg til Folketinget, så skal denne indflydelse flyttes til et organ, der også er valgt og jævnlige er på valg. Derfor - uanset hvordan man i øvrigt vurderer præsteembedet i vores lutherske kirke, og det vil jeg ikke anfægte - mener vi, at der skal være et solidt flertal af lægfolk i det forum, der skal have betydning for kirkeskattens størrelse. Det er der lokalt, og det skal der også være centralt.

Så vil jeg i øvrigt henvise til det udsendte materiale, hvor det ret grundigt er beskrevet, hvad vi synes, udvalget skal beskæftige sig med.

Jeg var tidligere inde på, at der er behov for en bedre organisering af debatten om kirkens organisation og ændringerne heri. For nogle år siden var der forslag fremme om at etablere en kommission. Det var biskop Lodberg Hvas fra Aalborg Stift, der var fremme med forslaget, men vi støttede det

ikke den gang. Det var ikke fordi, at vi principielt havde noget imod at diskutere forholdene, men vi havde lige igangsat et forsøgs- og udviklingsarbejde i folkekirken, og med de erfaringer, vi har fra andre udviklingsarbejder i andre offentlige sektorer, så fandt vi, at det var bedre at lade dette udviklingsarbejde køre og derefter tage stilling til opfølgningen af det.

Vi havde selvfølgelig en klar forventning om, at vi fra Forenklingsudvalget, i hvis regi det var startet, ville evaluere disse forsøg og følge dem meget tæt, således at vi alle sammen kunne blive kloge af det. Men det har ganske enkelt ikke været muligt at interessere hverken minister eller ministerium for denne del af opgaven, og derfor har vi ikke rigtigt fået det ud af udviklingsarbejdet, som vi gerne havde set.

Hvis jeg så i øvrigt ser tilbage på de seneste år, har vi set en række tilfælde, hvor stat og kirke har været på kollisionskurs. Ministerens forsøg på at bremse salmebogen - der er ingen tvivl om, at det har ministeren kompetence til i dag, men det rejste spørgsmålet om, hvad kirkens indre anliggender er for en størrelse. Og jeg mener at kunne sige, at der er behov for en afgrænsning heraf. Forslaget om at indføre bloktilskud med det angivelige sigte, at staten skulle have mulighed for at styre kirkens samlede økonomi - det blev så bremset, men det var det, der var lagt op til. Finansministeriets inddragelse i den centrale administration, løn- og ansættelsesstoppet. Hvis vi havde haft ansvaret for kirkens økonomi selv, kunne vi sandelig også være kommet i en situation, hvor det var nødvendigt med et ansættelsesstop. Det er jo ikke det. Men det virker provokerende, hvis det er staten, der gør det. Det er noget af det, vi selv skal kunne klare, mener jeg.

Jeg synes også, at vi har haft svært ved at gennemføre visse fælles initiativer, selv om der i øvrigt kunne være stor tilslutning og stort behov for at få disse gennemført. Lad mig nævne stiftssamarbejdet om religionsmødet, som bestemt er en vigtig ting at tage fat i. Det er kun kommet i gang i 7 ud af 10 stifter. Og i det hele taget tror jeg, at der kunne være grund til, at vi havde et fælles forum for drøftelse af fælles opgaver, som vi står overfor, f.eks. den udfordring, som fremmede religioner i vort samfund i øvrigt udgør.

Men der er også forhold af mere intern art, som gør, at vi bør kigge vores organisation efter. Vi bør foretage et kritisk eftersyn. Der er behov for nedsættelse af en kommission eller et udvalg, der kan have som opgave at analysere den nuværende opgave- og kompetencefordeling mellem de forskellige niveauer og instanser i folkekirken m.h.p. at komme med forslag til en fremtidig ordning, der gør kirken bedre egnet til at varetage det grundlæggende formål, som den nu har, på de vilkår som gælder i dag. Og vi er i det fremsendte materiale kommet med et forslag til kommissorium eller opgavebeskrivelse, som jeg vil henvise til.

Det er vigtigt for mig her at få sagt, at den fremtidige ordning skal sikre og udvikle åbenheden, friheden og mangfoldigheden i folkekirken og i dens menigheder. Altså ikke noget i retning af organer, der begrænser denne frihed, men gerne organer, der kan inspirere og hjælpe, og det er noget ganske andet. Og jeg mener godt, man kan gennemføre tingene ved hjælp af organer, der ligger over menighedsrådsniveau, uden at de får den styrende indflydelse, som man kunne være betænkelig ved.

Vi skal senere i drøftelserne efter prøve at konkretisere nogle af de områder, der i givet fald skal sættes fokus på i dette arbejde, men jeg vil nævne et par forhold, som jeg mener, bør indgå. Overordnet mener jeg, at der er brug for denne afgrænsning imellem, hvad der er statens, og hvad der er kirkens indre anliggender. Og der er behov for at se på vor ledelse i folkekirken. Ordningen med kontaktpersoner fungerer godt mange steder, men absolut ikke tilfredsstillende alle steder. Der gøres forskellige forsøg med administrationschefer osv., og det er ganske udmærket, men vi savner

en diskussion af, hvad det er, der sker med kirkelivet de steder, hvor man laver om på strukturen. Den forbindelse mellem administration og struktur på den ene side og kirkelivet på den anden må vi fra det centrale hold være ansvarlige for at følge nøje, så vi ikke i forsøget på at gennemføre nogle hensigtsmæssige administrative løsninger - for det kan være, at vi er gode til det - kommer til at ødelægge kirkelivet, som jo er det, vi er kirke for.

Jeg tror også, vi skal bekymre os meget om arbejdsmiljøet for vore ansatte. Vi er en stor arbejdsplads i folkekirken, og det kan vi som ledelse ikke sidde overhørig. De rapporter, der er om arbejdsmiljøet, skal vi være meget opmærksomme på, hvad fortæller os. For som sagt koster folkekirken altså penge, og hvis man ser på det fra en ren økonomisk vinkel, er det ikke uden betydning, at man har indrettet sig hensigtsmæssigt.

De seneste år har der været en vækst i antallet af sammenlægninger af menighedsråd, hvor rådet leder flere sogne. Er det den vej, man skal gå? Der er etableret andre samarbejdsprojekter. Hvad sker der som følge af ændringerne i kommunestrukturen? Skal vi have statstilskuddet ændret til et bloktilskud? Hvordan skal udligningen se ud i fremtiden? Hvad betyder kommunalreformen for udligningsbehovet? Skal der ske en styrkelse i stifterne, hvis magten flyttes fra det centrale led, som det også diskuteres? Skal styrkelsen ske i provstierne, eller skal der være nogle fælles organer imellem menighedsrådene inden for kommunens område? Hvordan får vi løst de fællesopgaver, der under alle omstændigheder vil være, når og hvis vi flytter opgaver fra det fælles regi? Hvordan får vi så løst de opgaver, der bliver tilbage? Der kan nævnes mange andre forhold, og det er det, som eftermiddagens drøftelse skal handle om.

Jeg har forstået det på den måde, at grundloven ikke stiller sig i vejen for at gennemføre en fornuftig justering af forholdet mellem stat og kirke og dermed af vores nugældende kirkeordning. Hvis det sker - hvis det nu er det, som et kommissionsarbejde måtte pege på - kan Folketinget gøre på linie med, hvad Folketinget har kunnet igennem de sidste mange år. Men hvis grundloven af andre grunde skulle ændres, kunne man for min skyld godt tage en justering af forholdet med der. Men jeg mener, at vi som udgangspunkt skal holde fast i, at det kan gennemføres uden en grundlovsændring. Vi ønsker jo netop ikke en adskillelse af stat og kirke. Tværtimod.

Vi lægger altså vægt på, at kommissionsarbejdet kommer til at forløbe som en meget åben proces, hvor der udarbejdes papirer, sendes materiale ud, bliver debat rundt omkring, indhentes redegørelser og analyser af situationen, holdes konferencer og seminarer, og at det vil være et selvstændigt projekt i øvrigt under hele forløbet at drage lære af de mange udsagn undervejs i processen. Vi tror på, at de ændringer, der til sin tid måtte blive vedtaget til gennemførelse, vil få en meget lettere implementering i folkekirkens dagligdag, hvis de er resultatet af brede drøftelser i det kirkelige landskab.

Kommissionen må i øvrigt selv efter vores opfattelse tilrettelægge sit arbejde, og herunder vurdere og afgøre, hvilke emner og sagsområder der bør tages fat på. Udvalget bør udover repræsentation fra de sædvanlige aktører i det kirkelige landskab have tilknyttet personer med kirkeretlig, sociologisk, teologisk og pædagogisk sagkundskab - altså en bred vifte - og hvis udvalget i øvrigt finder, at der er brug for at tilknytte andre, særlige kompetencer, kan man indhente det ad hoc.

Sekretariatsfunktionen kan formentlig løses af Kirkeministeriet, men det kunne selvfølgelig også overvejes at lægge denne funktion i et særligt sekretariat, efter vores formening da i et samarbejde med Kirkeministeriet. Jeg vil gerne understrege, at det er ikke vores agt at gøre dette her ved siden af staten eller ved siden af ministeriet, men netop sammen med dem. Den administrative ledelse af selve arbejdet kunne formentlig klares af en ledelsesgruppe bestående af formand, næstformand og

sekretariatsleder, og der vil ganske givet blive behov for frikøb af folk til at løse denne opgave. Der er ingen tvivl om, at arbejdet koster penge, og det må vi jo se at få betalt. Om det så sker ved, at staten afsætter pengene på finansloven til opgaven, eller det sker ved, at vi finansierer det af fællesfonden, eller ved et miks af de to, kan for mig at se være nogenlunde ligegyldigt. Det er i hvert fald ikke noget, der bør forhindre en gennemførelse.

M.h.t. den debat, der skal foregå nu, forestiller vi os den opdelt i to dele, således at vi nu tager en runde om det rådgivende økonomiudvalg. Derefter får vi et par indlæg, vi har bedt om, som optakt til drøftelsen om det kommissionsarbejde, der skal gennemføres, og om hvad det er for nogle ting, vi skal beskæftige os med i den forbindelse. Målet er at få afklaret, om vi er enige om de to forslag og dernæst få givet nogle bud på, hvad det er for elementer, der i hvert fald bør indgå i udvalgs- eller kommissionsarbejdet. I kan se, vi bruger 3 begreber om det. Vi kalder det udvalg, førkommission og kommission. Vi er sådan set ret afslappede over for, hvad vi ender med at kalde det, men måske er det rigtigst at kalde det et kommissionsarbejde.

Inden vi går over til debatten, skal jeg nævne, at der kunne være deltagere, der ikke står på den deltagerliste, som er udleveret. Af hensyn til det efterfølgende referat, vil vi gerne have oplyst, om man deltager uden at stå på listen. Og det kan oplyses, at formanden for Kirkeligt Samfund, Jens Brun, har taget materiale med om det konkrete forslag, som Kirkeligt Samfund har bragt frem i debatten her på det seneste. De, som måtte ønske at erhverve sig et eksemplar, kan få det.

Ligesom i april vil der blive udarbejdet referat af konferencen i dag. Referatet vil blive sendt ud til deltagerne og selvfølgelig også blive lagt på Landsforeningens hjemmeside.

Nu åbnes debatten om de to forslag og specielt det første forslag om etableringen af et rådgivende økonomiudvalg.

Debat:

Leif Arffmann, Danmarks Provsteforening: Jeg vil blot sige ganske kort, at jeg mener, at spørgsmålet om nedsættelse af et rådgivende udvalg også skal ses i lyset af spørgsmålet om den 3-års periode, der er tale om, forstået på den måde, at det kan fornemmes som måske lidt voldsomt at sætte en ændring af lovgivningen i gang m.h.p. en 3-års periode. Derfor skulle man nok overveje, om ikke et rådgivende udvalg kunne fungere inden for rammerne af den gældende lovgivning og så samtidig køre med en 3-års periode. Det andet kan efter min opfattelse blive u hensigtsmæssigt. Og m.h.t. sammensætningen af det rådgivende udvalg er jeg lidt nervøs for den størrelse, der er lagt op til, og samtidig kan man så også vurdere, om sammensætningen er hensigtsmæssig. Man kunne godt overveje at forøge den gejstlige repræsentation, men det er vi nok ikke helt enige om.

Jens Barfoed, Den danske Præsteforening: Nu står der, at der skal vælges. Du talte meget om den store overvægt af lægfolk, men der står jo, så vidt jeg kan læse det, at disse lægfolk eventuelt skal vælges i stiftsudvalgene, og i disse stiftsudvalg kan der jo også sidde præster. Hvis det nu er sådan, at stiftsudvalget finder ud af, at de vil vælge præsterne, vil lægfolket så nedlægge veto?

Biskop Kresten Drejergaard, Fyens Stift: Jeg vil minde om mit eget indlæg fra i foråret, hvor jeg sagde, at jeg hellere vil have en egentlig bestyrelse for fællesfonden. Det får vi nok ikke, og jeg tror ikke selv på det, men jeg vil godt alligevel begrunde, hvorfor jeg har synspunktet. Jeg er fuldkommen enig med Ejvind i, at det, det drejer sig om, er at bevare folkekirken og også gerne bevare den med den grundlov, som vi har nu, ved at fylde mere ned i § 66, hvad der jo sagtens kan lade sig gøre, hvis Folketinget ellers vil tage ansvaret for folkekirken lidt mere alvorligt. Når jeg foreslår en

bestyrelse, er det fordi, jeg ser en bestyrelse som et bidrag til netop at bevare den ordening. For sådan som vi har været vidne til det i de sidste år m.h.t. folkekirkens økonomi, så har vi set en kirkelig administration, som smuldrer mere og mere, og som i den offentlige bevidsthed bliver mere og mere kompromitteret. Jeg tror ikke umiddelbart, at der er udsigt til, at det bliver bedre, men hvis man får etableret en ansvarlig bestyrelse, sådan som jeg havde håbet på, så vil man med det samme sige, at man havde fået etableret en ordening, der ville bidrage til, at vi bevarer folkekirken, sådan som vi kender den i lovgivningen, og sådan som vi også holder af den. Men ellers synes jeg, at et rådgivende udvalg kan være udmærket, og jeg er ikke nervøs ved, at det er lægfolket, der har flertallet i det udvalg. Vi må jo have så meget tillid til folkekirkens medlemmer, at de kan tage et politisk ansvar for den.

Helle Christiansen, Den danske Præsteforening: Præsteforeningen kommer med en åben holdning til det forslag, som er lagt frem her om et udvalg med en rådgivende indflydelse. En åben holdning og - som det også er blevet peget på fra flere sider i debatten - et ønske om, at der bliver en mere ligelig repræsentation mellem de to bærende konstruktioner i folkekirken, de valgte råd og det kirkelige embede. Vores tilslutning til en sådan mulighed her er i særlig grad begrundet i, at der fra flere sider udtrykkes enighed om, at der kan etableres stiftsråd med økonomisk kompetence. Der er jo også forsøg hermed rundt omkring, jfr. hvad der blev sagt om foreningens udvalgsarbejde. Og der mener vi, at det så er vigtigt at sikre, at folkekirken ikke falder fra hinanden - om jeg så må sige - i ti meget forskellige områder, men at der tilsvarende etableres en forbindelse fra de lokale stiftsudvalg og til et eventuelt helt centralt økonomiudvalg - men altså med en mere ligelig sammensætning af medlemmerne fra de valgte råd og repræsentanter for det kirkelige embede. Det er også begrundet i ting, som vi jo allerede kender. Vi kan se på den model for stiftsråd, som bruges i Viborg, hvor der er en ligelig repræsentation af præster og rådsmedlemmer. Vi har også den model i rammerne for det mellemkirkelige arbejde, som vi kender det på stiftsplan og på det centrale plan, og som en videreudvikling heraf ser vi også mulighederne i et eventuelt sådant centralt økonomiråd.

Forslaget, som det er fremlagt, gælder jo en forsøgsperiode på 3 år, og der vil jeg også sige i tilknytning til, hvad Leif Arffmann sagde lige før, at det forekommer ikke så nødvendigt med en egentlig lovfæstelse. Der er også her en tydelig sammenhæng med det næste spørgsmål, som vi skal behandle senere i dag om et sådant udredningsarbejde om opgavefordeling og kompetenceforhold. Vi finder det vigtigt, at der netop ikke etableres og lovfæstes flere konstruktioner. Der bør være en vis stilstand i beskydningen, hvad det angår i den kommende tid. Lad det eventuelt køre som et forsøg, hvis der er tilslutning til det, og lad evalueringen af forsøget indgå som et vægtigt indlæg i debatten og beslutningerne om folkekirkens fremtidige ordening. Økonomien er i sig selv ikke et isoleret felt, og derfor ser vi også dette her i meget tæt sammenhæng med det kommissionsarbejde eller udredningsarbejde, som der er lagt op til.

Poul Joachim Stender, Landsforeningen af Menighedsrådsmedlemmer: Jeg mener, at vi bør virkelig være på vagt. Sådant et rådgivende udvalg kan langsomt udvikle sig til et kirkeråd, der tager beslutninger på folkekirkens vegne. Jeg er virkelig for folkekirken, og det kan ikke understreges kraftigt nok, at udvalget skal beskæftige sig med økonomi og ikke med teologiske spørgsmål. Men spørgsmålet er, om vi kan sikre det, for der er nemlig mange skjulte dagsordener. Ind imellem tager vi i Landsforeningens bestyrelse initiativer, der altså lugter lidt af et skjult forsøg på at adskille stat og kirke, selv om det er understreget fra Ejvind's side, at der ikke er tale om noget sådant. Det er ikke så lang tid siden, at vi satte en undersøgelse i gang om, hvad det økonomisk ville koste Landsforeningen at blive en arbejdsgiverforening. Jeg synes, det ville have været vigtigere at få undersøgt, hvad det ville koste i forholdet mellem stat og kirke at blive en sådan arbejdsgiverforening. For havde undersøgelsen vist, at det ville have betydet et skridt mere i retning af adskillelse mellem kirke og stat at gøre Landsforeningen til en arbejdsgiverorganisation, så skulle ideen jo om-

gående falde. Det er min bekymring, og jeg tror nok, at jeg deler den med andre i bestyrelsen, at man gennem beslutninger, der begrundes med udelukkende at have et rent økonomisk sigte, sådan langsomt og skjult arbejder sig hen imod en adskillelse mellem stat og kirke og hen imod et kirkeråd, der skal udtale sig på folkekirkens vegne. Så kort sagt: Vær på vagt - også over for os i Landsforeningens bestyrelse. Mange mål tilsløres i disse dage med formuleringer om kirkens økonomi.

Biskop Kresten Drejergaard, Fyens Stift: Jeg synes, at det er vigtigt, at det er Folketinget, der lovgiver. Altså skal der lovgives på det her område, for derved viser Folketinget, at de stadigvæk har et ansvar for folkekirken, så det ikke ligger og flyder. Folketinget har jo ikke haft en kirkepolitisk debat i den tid, jeg overhovedet er i stand til at huske, og jeg synes nok, man kunne ønske sig at se Folketinget tage et ansvar ved også at være med i et lovgivningsinitiativ på det her område. Det andet, jeg vil sige, er, at det kan være rigtigt, at et rådgivende organ ved siden af ministeren kan komme til at udtale sig om alt muligt mellem himmel og jord. Derfor er det meget vigtigt, at det bliver fastlagt ordentligt i lovgivningen, hvad det rådgivende udvalg skal udtale sig om, så man kan bremse udvalget, hvis det begynder at udtale sig om noget, som det ikke har kompetence til.

Ejvind Sørensen: Jeg vil godt lige knytte et par kommentarer undervejs. Jeg er enig med biskop Drejergaard, når han siger, at vi netop ønsker, at Folketinget skal inddrages og gøres medansvarlig for etableringen af organet. Og den beskrivelse af organet, som vi har givet i oplægget, er en beskrivelse af et økonomisk udvalg. Det er ikke et udvalg, der skal mene noget om alverdens ting. Det kan selvfølgelig være svært at sikre sig, at folk ikke mener noget som helst om et emne. Det er vanskeligt at afgrænse, men man kan skrive i bestemmelserne og reguleringerne for organet, hvad organets opgave er, så det kan konstateres, hvis det blander sig i ting, som ikke er beskrevet i opgaven. Men vi ser det som sagt helst lovgivet. Jeg kan godt følge Helle Christiansens og også Leif Arffmanns betragtninger om, at det måske er meget at lave en lovgivning for en periode for 3 år, men nu er det ikke vores forestilling, at det nødvendigvis holder op om 3 år. Det skal evalueres om 3 år og så i givet fald måske justeres med yderligere opgaver.

Vi har ikke diskuteret det, men hvis Folketinget vil gå ind på modellen med at få lavet et kommissions- eller udvalgsarbejde, så kan man måske forestille sig, at tinget som et led i den beslutning vil sige, at de i øvrigt gerne sideløbende hermed vil have afprøvet en model med et rådgivende økonomiudvalg. Derved bliver det måske ikke en højrehåndsbeslutning i Folketinget i form af en lovgivning, men en tilkendegivelse om at få afprøvet de to muligheder samtidig.

Det er ikke det, vi har foreslået, men jeg vil godt skitsere den som en mulig model og måske spørge de politikere, vi har til stede i salen, om det var en farbar vej. Men altså som sagt, vi ønsker, at Folketinget skal forholde sig til det.

Og med hensyn til den gejstlige repræsentation kan man måske synes, at der er en overvægt af lægfolk. Vi mener netop, at det er vigtigt, at der er en overvægt af lægfolk. Det vil jeg gerne understrege. Om tallet skal være 1 eller 2 præster i udvalget, er måske noget, man kunne overveje. Men det antal, som jeg har forstået, der er tale om i det stiftsudvalg eller -råd, man er på vej til at lave i Viborg Stift, mener vi simpelthen ikke holder. Der skal være et flertal af folk, der kan sættes af næste gang, der er valg. Og vi understreger i papiret, at det skal være lægfolk, så hvis det er sådan, at man vælger et økonomisk stiftsudvalg udelukkende bestående af præster, så opfylder man ikke betingelserne for at kunne sende repræsentanter til udvalget. Vi mener, det er vigtigt, at det netop er lægfolk.

Og til Poul Joachim Stender: Jeg har forstået det sådan, at det var en fælles, enstemmig beslutning, bestyrelsen traf i foråret. Jeg var ikke selv til stede ved det pågældende møde, og jeg har også forstået, at der var et par af bestyrelsens medlemmer, inklusive dig selv, der udtrykte betænkelighed.

Det kan man selvfølgelig godt gøre, og der er jo ingen grænser for, hvad vi kan forestille os, der kan ske, men hvis det betyder, at vi ikke kan foretage fornuftige justeringer af vores måde at organisere og lede folkekirken på, så mener jeg, at vi som kirke og som ledelse af kirken er ilde stedt. Vi må kunne træffe de nødvendige beslutninger for en bedre løsning af de opgaver, som vi har som kirke.

Biskop Kjeld Holm, Århus Stift: Jeg vil gerne tilslutte mig forslaget om det rådgivende udvalg, og til diskussionen har jeg to bemærkninger. Den ene er, at jeg tror, det er vigtigt, at vi ikke undlader at handle i angst for, hvad det her vil kunne bruges til. Vi skal ikke på forhånd se spøgelse, men prøve at se virkeligheden i øjnene og så handle derudfra. Og ud fra den betragtning er det nødvendigt med sådan et udvalg. Det andet, jeg vil sige, det er, at jeg også synes, vi skal ud over den her gamle folkekirkelige syge med, at man hele tiden tillægger hinanden skjulte dagsordener eller motiver, der ikke er redelige. Det her handler om økonomi, om fællesfondens økonomi. Vi må forholde os til det forslag, der er, og så lade være med at sige, at det gør de bare, fordi de enten vil det ene eller det andet eller det tredje - mere magt, eller hvad det måtte være. Det her drejer sig om et rådgivende udvalg. Jeg synes, det er et nødvendigt og fornuftigt forslag. Og vi skal lade være med at tillægge hinanden motiver, som jeg ikke synes, vi har.

Finn Erik Larsen, Kirkefondet: Det er brugen af ordet rådgivende organ, der får mig til at sige noget. Som kirkefond kan vi helt klart støtte det forslag, der ligger. Jeg synes, det er noget, der vil klæde os alle sammen - det såkaldte kirkelige landskab - hvis vi kan stå sammen om at få etableret det nu. Vi trænger meget til det. Et rådgivende organ er jo rådgivende. Det er jo det, ordet betyder. Vi har andre eksempler på, at ministre har taget det for noget væsentligt at lytte til et rådgivende organ, og andre gange har ministre sagt, "ja, det kan da godt være, at I mener det, men jeg mener noget andet, eller Folketinget mener noget andet". Sådan er det med rådgivende organer. I uddannelsesverdenen er der masser af rådgivende organer. Tidligere var det kommissioner og råd, der bestemte noget. I dag er det rådgivende organer. Og det betyder, at dem, der skal rådgives, bagefter kan vælge, om de vil lytte til rådene. Og der kan jo komme diskussioner om, hvorvidt det er fornuftigt at overhøre gode råd, men det er jo noget andet. Jeg synes, det, vi er på vej til, er glædeligt, nemlig at etablere et fælles samtaleforum, der kan rådgive den til enhver tid siddende minister om folkekirkens økonomi.

Richard Ammitzbøll, Danmarks Kordegneforening: Vi har drøftet forslaget her og kan gå ind for, at der etableres et rådgivende udvalg om fællesfondens økonomi. Men vi har nogle betænkeligheder ved sammensætningen af udvalget. Og det går på, at de fleste udpegede til udvalget jo har et meget klart defineret bagland, hvor man vælges, og som man kan gå tilbage til. Der er en person fra hvert af stiftsudvalgene, to fra Landsforeningens bestyrelse, to fra bispekollegiet, og det klart definerede gælder også Præsteforeningen og Provsteforeningen. Men så kommer de kirkefaglige organisationer med ét medlem. Det vil blive en meget vanskelig post at have, når man skal repræsentere alle organisationer, fordi vi jo ikke i forvejen har et sted, hvor vi alle sammen mødes. Og derfor vil jeg faktisk opfordre til, at man udvider udvalget en lille smule. Set fra vores stol vil det selvfølgelig være rarest, hvis vi kunne udpege en fra hver organisationen, men det er vel næppe sandsynligt, for så vælter balancen. Men man kunne jo overveje et par andre modeller. Måske kunne man bygge det op på, at man udvider med en person i udvalget. Så kunne AC-området udpege én, og det vil så betyde, at f.eks. præster og konservatorieuddannede organister skal til at slå om pladsen. Det bliver så selvfølgelig deres problem, men det bliver præsterne jo næppe så glade for, apropos hvad der lige er sagt. Så kunne COII-området og STK-området udpege én. Samlet vil det blive en udvidelse på en person.

En anden model kunne være, at man udvider med to personer. Som i forslaget her kunne der vælges en person fra Præsteforeningens bestyrelse og en fra musikområdet, altså organistorganisationerne.

Derudover kunne kirkegårdsområdet og kirketjenerområdet få en repræsentant tilsammen, og endelig kunne der gives en plads til kordegne- og sognemedhjælperområdet. Det vil gøre det nemmere at finde et sted at gå tilbage til og nemmere at få input til udvalgsarbejdet. Så jeg vil opfordre til, at man finder en løsning på det problem, for ellers bliver det en mærkelig post at blive udpeget til.

Lektor Hans Raun-Iversen, Det Teologiske Fakultet: Der henvises til danske modeller, eller i hvert fald til principperne for, hvordan man sammensætter organer, og der må man jo sige, at hvis vi har en præcedens i folkekirken, så hedder det menighedsrådene. Og det er netop den flotte ordning, hvor præsten er født medlem, og der også er medarbejderrepræsentanter, men menighedsrådene er faktisk lægmændenes/lægfolkets organer, og selvfølgelig skal det også sætte sig igennem i den her forbindelse. Historisk ligger det jo sådan, at en af de gode grunde til, at vi aldrig er kommet videre, siden grundloven hver eneste gang har været diskuteret, har været, at ordentlige folk på tinge - bondevenner og hvad de nu hedder - var enige om, at man ikke ville have en præstekirke eller en to-systemskirke med et embede ved siden af et lægfolk. Det er en lægfolkskirke, hvor der er både præster, der tjener, og organer, der tjener, og det sidste er så en replik til den bekymring, der selvfølgelig ytrer sig omkring, hvad man nu ikke kan finde på. Jamen, hvad har menighedsrådene fundet på? De har jo i det store og hele fundet på det ene at forsøge at fremme liv og vækst på sogneplan, og det er selvfølgelig det, som et hvilket som helst organ i folkekirken til enhver tid skal gøre, også i henhold til folkekirkens tradition. De bliver jo ikke pludselig svenskere, fordi de måtte få et rådgivende udvalg omkring økonomi. Der er ingen, der pludselig af den grund siger, "nå ja, men nu skal vi gøre, ligesom de gør i Sverige". Der mener kirken nemlig noget om bl.a. økologi. Vi kan godt se forskel på økologi og økonomi. Den svenske kirke er ikke blevet politiseret af at have fået mere demokrati. Den har altid været det, for den har en helt andens struktur. Den danske kirke ved godt, hvad det handler om, nemlig at være folkekirke, og det er det, organerne skal tjene til. Og hvis vi er enige om situationsanalysen, som Ejvind trak den op, nemlig at vi skal videre på en eller anden måde, så må jeg sige, som mange andre har sagt allerede, at det her er sådan nogenlunde det fornuftigste i det muliges kunst. Og vi ved jo alle sammen, at når der er lagt op til et lovgivningsanliggende, eller i hvert fald noget der skal reguleres ovenfra og forhåbentlig og måske bedst via lovgivning, jamen kære venner, så er det Folketingets bord, og det er jeg i den her sag næsten lige ved at sidde og blive lidt glad for. Fordi tænk, hvis vi skulle lave en kirke, som var et kompromis blandt de kirkelige organisationer. Det er altså ikke meningen. Vi skal virkelig have folkekirkens medlemmer på banen, og heldigvis er de jo i et eller andet omfang repræsenteret i Folketinget og Folketingets kirkelige udvalg.

A.O. Andersen, Danske Sømands- og Udlandskirker: Bare den korte bemærkning, at jeg har svært ved at se problemet med et skred i retning af kirkeråd. Hvad enten nu en lovfæstelse sker fra begyndelsen eller efter forsøgsperiodens udløb, så vil den jo blive logisk funderet i økonomiloven, som simpelthen specificerer udvalget og siger, at det afgiver indstilling til ministeren inden den endelige budgetlægning, og uanset hvad de så ellers måtte finde på at udtale sig om, så ville det være uden kompetence, for kompetencen vil alene ligge i beskrivelsen i økonomiloven. Jeg har svært ved at se problemet.

Biskop Søren Lodberg Hvas, Aalborg Stift: Jeg vil også gerne give udtryk for en uforbeholden tilslutning til, at et sådant rådgivende økonomiudvalg bliver oprettet, og at det også meget gerne med tiden måtte føre til en egentlig bestyrelse for fællesfonden. Så vil jeg nævne, at jeg finder, at det principielt er overordentligt vigtigt, at hvert stiftsudvalg af sin midte vælger et lægt medlem af økonomiudvalget, for på den måde så tydeliggør man sammenhængen i folkekirken. De enkelte økonomiudvalg i stifterne er valgt, og det er så uddelegeret til dette valgte organ at vælge en repræsentant til det rådgivende økonomiudvalg. Det vil også nødvendigt føre til, at der bliver et flertal af lægfolk, og der må jeg sige, at jeg kan tilslutte mig Ejvind Sørensens argumentation. Menighedsrå-

dene består fortrinsvis af lægfolk, og det gør provstiudvalgene og økonomiudvalgene også. Der er ikke andre - efter den nugældende lovgivning - gejstlige medlemmer af stiftets økonomiudvalg end biskoppen, men det kan være anderledes. Vi har fået dispensation i Aalborg Stift fra gældende lov, således at økonomiudvalget er indsuppleret med 4 gejstlige. Det er domprovsten og 3 præster valgt blandt tillidsmændene, og udvalget har beslutningskompetence og kan endvidere også fungere som et rådgivende stiftsudvalg. Men den understregning af stiftsudvalgenes betydning, som ligger i, at det er dem, der sætter flertallet af lægmedlemmer ind i det nye rådgivende udvalg, finder jeg, er meget, meget væsentlig.

Kaj Bollmann, Kirkefondet: Tre ting. For det første kan jeg vældig godt lide Ejvind Sørensen's formulering her i anden runde om at knytte det rådgivende udvalg tæt på kommissionsarbejde, for jeg tror under alle omstændigheder, at det skal indgå. Hvis vi taler om kompetenceudredning på forskellige niveauer, så kommer det selvfølgelig til at indgå. Og så skal der være evaluering og en eller anden form for konklusion efter de 3 år, for om det er den endelige løsning, eller det skal være en bestyrelse. Det var den første ting.

Den anden ting er spørgsmålet om repræsentation. Jeg tror, det er vigtigt, at dette udvalg ikke bliver for stort. Så derfor tror jeg ikke på flere medlemmer end det, som Landsforeningen har foreslået. Men jeg synes også, det er vigtigt - som replik til det, der blev sagt fra kirkefunktionærernes side - at det jo ikke handler om, at hver enkelt gruppe skal optræde i det organ som forfægttere af snævre interesser, men om, at man har et medansvar for en fællesfond. Så derfor så gør det ikke helt så meget, om hver enkelt gruppe er repræsenteret.

Det tredje er så Poul Joachim Stender og det med de skjulte eller ikke skjulte motiver. Jamen, spørgsmålet er jo, om man klart kan definere, hvad et sådant udvalgsarbejde går på, for kan man det, så synes jeg ikke, der er noget problem. Og der vil jo være nogle elementer af prioritering, der skal foretages, som også betyder, at udvalget får en reel betydning. Hvis ikke det fik en reel betydning, hvad skulle det så være der for? Et enkelt eksempel, som jeg også har omtalt offentligt: Når ministeren pludselig ud af fællesfonden bevilger 750.000 kr. til Samvirkende Menighedsplejer, så er det da sikkert udmærket, og pengene er dem vel undt, men det er jo et udtryk for en prioritering, hvor det pludselig er ministeren, der foretager den. Og så kan Poul Joachim Stender altså vælge imellem, jeg vil ikke sige pest og kolera, men så forkølelse og influenza i hvert fald. Så må han sige, hvad han helst vil have - om det skal være et rådgivende udvalg, der indstiller til ministeren, at der prioriteres sådan og sådan, eller det er ministeren selv, der gør det. Jeg ved godt, hvad jeg foretrækker.

Kirsten Luunbjerg, Landsforeningen af Menighedsrådsmedlemmer: Det er en udmærket idé med det rådgivende økonomiudvalg, og det er også nødvendigt. Men jeg tror, man skal overveje en ekstra gang, om det skal være lovfæstet eller ikke, fordi det skal ses i forbindelse med, at man vil nedsætte en kommission, der skal foretage et større udredningsarbejde. Og så kunne det måske være værd at overveje, om man skulle vente med at lovfæste et sådant udvalg, eller der måske kommer en helt anden løsning. Et udvalg kunne man jo så lave som et forsøgsprojekt eller noget andet tilsvarende. Jeg tror, man skal overveje det med ikke at gøre det lovfæstet.

Ejvind Sørensen: Jeg ved ikke, om jeg må have lov til at rette et spørgsmål til Kirkeudvalgets formand uden at foruddiskontere en stillingtagen. Hvis man tænkte sig, at vi endte med at pege på et kommissionsarbejde, og hvis man nu tænkte sig, at Folketinget og Kirkeudvalget bakkede det op og påtog sig den opgave at etablere kommissionen, kunne man så forestille sig, at man som led i beskrivelsen af kommissionsarbejdet også foreslår eller beslutter, at der skal etableres et sådant rådgivende organ i perioden for at se, hvordan det virker? Vi lægger jo alligevel op til, at det skal evaluere.

res efter de 3 år, når kommissionsarbejdet er forbi, og det arbejde, der finder sted i det rådgivende økonomiudvalg, skal også evalueres som et led i kommissionsarbejdet. Kunne man tænke sig en sådan mellemløsning i stedet for en egentlig ændring af økonomiloven, der lovfæster og beskriver? Jeg vil spørge Birthe Rønn Hornbech, om hun vil svare på det?

Birthe Rønn Hornbech, Folketingets Kirkeudvalg: Det parlamentariske arbejde foregår på den måde, at det er Folketinget, der er lovgiver, og Folketinget kan i princippet lovgive om alt, der ikke er i strid med grundloven. Det kræver kun én ting, nemlig 90 mandater. Det sædvanlige, når der i ministerierne nedsættes kommissioner, er jo, at det gør ministeren fuldkommen egenhændigt i alle ministerier. Langt de fleste betænkninger, man ser komme i en lind strøm fra alle ministerier, de er resultat af kommissioner nedsat alene af ministeren, uden Folketinget blander sig. Det ligger så i det parlamentariske arbejde, at hvis en minister ikke vil nedsætte en kommission, eller ministeren nedsætter en kommission, som Folketingets flertal ikke kan lide, så er der forskellige parlamentariske pressionsmidler - retsmidler kan man næsten sige - hvor Folketingets flertal naturligvis kan gå ind at bestemme. Sådan fungerer det parlamentariske arbejde. Folketinget kan som sagt lovgive om alt, men hvis man hen over en tidsalder ser på, hvor detaljeret et folketing går hen og blander sig i, om en kommission skal nedsættes på den ene eller den anden måde, må jeg nok sige, at det ikke er dagligdagen i folketingsarbejdet. Man kan jo prøve at slå tilbage til strukturkommissionen og se, hvordan den blev nedsat. Dette var altså overhovedet ikke et svar på indholdet, og det får I ikke.

Etnolog Karen Schousboe, Holte: Dette er så heller ikke et svar, men en kommentar. Omkring loven om kunstig befrugtning er erfaringen netop, at man ikke skal være så bange for, at der er en lov, for historien viser netop, hvorledes loven med jævne mellemrum - og det står simpelthen i loven - skal tages op til ændring og debat og derpå vedtages på ny. Så der er selvfølgelig masser af forlæg for denne sag.

Ejvind Sørensen: Som jeg sagde i indledningen, så er det vores intention at inddrage Folketinget i beslutningen, og vi vil gerne sikre os, at det er noget, vi gør sammen med Folketinget og får Folketingets nik til eller beslutning om. Jeg forstod på det, som Birthe sagde, at hun ikke svarede på det spørgsmål, som jeg stillede. Så det blev jeg ikke klogere af. Det vil sige, at hvis vi vil sikre os Folketingets beslutning, så skal det være igennem en lovgivning, og det må vi jo drøfte. Vi vil jo i bestyrelsen efter mødet i dag mere konkret forholde os til, hvordan vort endelige høringssvar skal se ud - og så vidt muligt vil jeg gerne lade det afspejle den diskussion, der kommer her. Med hensyn til Ammitzbølls forslag om en forøgelse med et yderligere antal kirkefunktionærer, så har vi tænkt meget nøje over den løsning og finder ikke, at det er en farbar vej. Udvalget er stort nok, så vi vil nødig ind på den tankegang. Jeg vil godt kommentere Hvas' bemærkning om stiftsudvalget i Aalborg. Jeg vil egentlig helst lade dette her være et bud på fremtiden. De forskellige modeller, der er for stiftsudvalg og de opgaver, de har rundt omkring, er alle sammen opgaver, som baserer sig på den nuværende lovgivning, og her er vi på vej til at pege en ny retning ud, og derfor synes jeg, jeg vil fastholde, at vi skal have denne overrepræsentation af lægfolk i det rådgivende udvalg. Så jeg vil mene, at det er der, vi stadigvæk står. Jeg har godt hørt både Præsteforeningen og vistnok også Leif Arffmann udtrykke noget om repræsentationen fra præsteside, men jeg vil appellere til, at vi prøver at køre den model ind, som vi har skitseret. Jeg synes, der er en tilpas stor teologisk vægt i det rådgivende udvalg, som det er sammensat. Og ellers vil jeg sammenfattende betragte det som en tilslutning til forslaget om udvalgets etablering. Og det er klart, at der jo ikke er nogen, der forhindrer både Provsteforeningen og Præsteforeningen i i deres besvarelser at argumentere for en forøgelse af den gejstlige repræsentation. Men jeg vil appellere til, at vi nu står sammen om det forslag, der foreligger.

Karen Klint, Folketingets Kirkeudvalg: I forlængelse af det, som formanden for Kirkeudvalget, Birthe Rønn Hornbech, sagde for lidt siden, vil jeg sige, at der jo også er andre måder, hvorpå man

kan få Folketinget til at forholde sig til nogle ting.. Der er muligheder for, at man som opposition får stillet nogle beslutningsforslag. Det har vi prøvet før, og Kristendemokraterne har genfremsat et forslag om en kommission. På den måde påvirker vi flere gange til at snakke folkekirke, og det skaber nogle muligheder for at få Folketinget til at tage stilling til forskellige spørgsmål eller i det mindste at give nogle synspunkter til kende. Hvis der er forespørgselsdebat, har man mulighed for at udarbejde dagsordener, der kan blive vedtaget eller blive nedstemt. Ofte bliver de jo nedstemt, hvis de kommer fra oppositionen, og kommer de fra regeringen, bliver de vedtaget. Sådan er der nogle spilleregler. Men dermed er der muligheder for, at demokratiet kan udtale sig og tilkendegive nogle holdninger, også selv om det ikke ender i endelig lovgivning.

Svend Morville Schrøder, Landsforeningen af Menighedsrådsmedlemmer: Det var lige præcis der, hvor jeg meget gerne ville hen, for jeg tror, at det er meget vigtigt, at det rådgivende økonomiudvalg søges gjort lovfæstet. Det kan godt være, man så ikke vil det, men bare den debat, man får ved at forsøge at få det lovfæstet, tror jeg, kan være yderst gavnlige. Det var det ene. Det andet er, at jeg mener, det er meget vigtigt, at vi nu ikke kobler det alt for tæt på udvalg, førkommissioner og kommissioner. Det er et selvstændigt initiativ, vi tager, uanset hvad man i øvrigt gør på andre områder, og så skal det vurderes igen om tre år. Kobler man økonomiudvalget sammen med en eventuel kommission, så hedder det måske ikke længere 3 år. Så hedder det måske 5 år. Lad det her få sin egen løbebane, der hele tiden skal evalueres, når der er gået en årrække, og lad os så se, hvad der i øvrigt sker. Lad os se, hvordan det kan kobles sammen med det andet senere, hvis den vej viser sig farbar. Jeg mener, det er meget vigtigt politisk, at man nu prøver at pejle sig derhen, hvor man får mest ud af tingene.

Hvis jeg skal vurdere nogle ting nu, synes jeg, det er meget fint, at man gerne vil sætte udvalget sammen med 17 eller 19 medlemmer, men jeg er bange for, at det ikke er realistisk. Dvs. at man skal have sit gode forslag, og det skal man pudse af og håbe på. Men det kan også godt være, man meget hurtigt skal have et alternativ parat for ikke at risikere, at tingene går i stå. Jeg er ganske enig i det, vi har lagt frem. Men når denne konference er slut, er ikke sikkert, at virkeligheden er helt præcis på linie med det, vi gerne vil her indendørs. Så det kan godt være, at man også skal forberede sig, så tingene ikke dør.

Jeg er meget enig i, at den måde, man udtrykker sig på, ikke bare skal vurderes negativt. Absolut ikke. Jeg kommer ikke her for at have nogen negativ holdning til, hvad andre udtrykker osv. Men alligevel er der en snert af manglende forståelse for, at vi bruger forskellige udtryk. Udtryk som udvalg, førkommission og kommission har vel ikke alle sammen lige stor værdi. Derfor er det meget vigtigt, hvad det er, man udtrykker sig omkring. Skal vi videre i dag her omkring et udvalg, der skal lave udredning, opfatter jeg det i hvert fald anderledes, end hvis man beslutter sig for en kommission. Og så præcise bliver vi nødt til at være, for ikke at nogen skal komme til at tro noget forkert om den måde, vi udtrykker os på, og dermed at der ligger skjulte dagsordener eller andet i det.

Jørgen Anker Jørgensen, Landsforeningen af Menighedsrådsmedlemmer: Jeg synes, der er behov for, at vi i hvert fald får sagt til hinanden, at der jo ligger et papir fra ministeren, som alle menighedsrådsmedlemmer er blevet bedt om at tage stilling til. Det er en bog, som har det formål at skabe et grundlag for ministeren for at fremsætte lovforslag om økonomi. Det vil sige, at hvis vi ikke konkret og præcist har en stillingtagen til, hvad vi vil med økonomien, så vil ministeren på grundlag af høringsvar og andre mere eller mindre følelsesladede udtalelser om, hvor vejen går hen, kunne vælge at fremsætte lovforslag, som vi godt kender retningen af. Og derfor mener jeg, at vi skal være præcise, og vi skal sørge for, at det her bliver en proces, der fører til, at det i hvert fald ikke kan tilsidesættes i et lovarbejde, og vi skal tilkendegive, at vi herfra har en mening om, hvad det skal blive til, nemlig et rådgivende udvalg. Og det har jo været forplumret, fordi det er kommet

til at se ud som om, vi har ment noget andet. Men det er det rådgivende udvalg, vi sidder her for at diskutere, og derfor synes jeg, det er vigtigt, at vi når frem til, at det er det, vi gerne vil have, og at det også bliver lovfæstet, meget gerne som en ordning, der løbende skal evalueres. Jeg mener, det er vigtigt, at vi ikke standser med at sige "lad os nu se, hvad det bliver til", for så kommer der nemlig et andet lovforslag. Og det vil være risikabelt, hvis det bliver gennemført, uden at vi har nået at få det udredningsarbejde, vi skal snakke om senere i dag.

Helle Christiansen, Den danske Præsteforening: Nu var Ejvind Sørensen på færd til at konkludere før, og så vil jeg da bare endnu en gang benytte lejligheden til at sige, at vores åbenhed og tilslutning til forslagene altså er betinget af, at der bliver en væsentlig bedre repræsentation fra det kirkelige embede. Der har været flere forslag på bordet i dag, og vi har da også nogle regneeksempler, som vi kunne trække frem. Man kunne måske grundlæggende sige, at allerede et 17-mands udvalg er en meget stor størrelse at få til at operere uden også at etablere noget i retning af et forretningsudvalg, så hvis man skulle finde det nødvendigt at finde en model, som var lidt større, så synes jeg ikke, det ville ændre væsentligt på funktionsdygtigheden i et sådant udvalg. Med en sådan lidt større model kunne man måske tilgodese flere af de ønsker, som nu er kommet frem her. Men dette bare for præcisionens skyld.

Ejvind Sørensen: Den første tid er nu gået med at diskutere det rådgivende udvalg, og nu vil vi gerne gå over til det andet punkt, vi stiller forslag om, nemlig etableringen af et kompetenceudredningsarbejde, og det kan godt være, som Svend Morville var inde på, at det måske var en fordel, om vi finder en titel - og også bekræfter hinanden i den. Jeg vil egentlig godt spille ud med, at jeg tror, det bør kaldes et kommissionsarbejde. Det giver lidt større alvor i det arbejde, som jeg mener, vi også har brug for at bekræfte hinanden i. Så lad os bare kalde det et kommissionsarbejde, medmindre nogen argumenterer imod. Vi har jo givet et kort forslag til, hvad vi synes, det skal beskæftige sig med, men vi vil gerne drøfte det med jer, og ikke mindst vil vi gerne have linet en række forhold op, som I mener, burde indgå i arbejdet.

Og til at starte diskussionen har vi bedt to personer om at hjælpe os, og det er Henrik Wigh-Poulsen fra Grundtvig-Akademiet som den ene og professor Theodor Jørgensen som den anden. Og de vil give os et opspil til drøftelsen om dette arbejde.

Og som sagt så vender vi tilbage i en plenumdiskussion, og da vil jeg også gerne lige vende lidt tilbage til spørgsmålet om det rådgivende udvalg, så vi så vidt muligt kan enes i denne forsamling om nogle løsninger, således at vi ikke går herfra med, at en har ment det, og en anden har ment noget andet. Det har kendetegnet den kirkelige diskussion igennem mange år, at vi er gode til at mene noget forskelligt, men dårlige til at konkludere noget sammen. Og jeg håber altså stadigvæk på, at vi i dag kan konkludere noget sammen sidst på dagen. Så lad det nu være indgangsbønnen til det næste punkt, som altså handler om etableringen af et kommissionsarbejde omkring kirkens forhold.

Henrik Wigh-Poulsen, Grundtvig-Akademiet:

Jeg har indledningsvist drøftet med Theodor Jørgensen, hvem af os der skulle indlede, og vi er enige om, at det skal jeg. Theodor Jørgensen vil blive temmelig konkret i sit indlæg, og jeg vil derimod være temmelig ukonkret.

Jeg vil begynde med at sige, at det er som om, at vi i dansk kirkeliv lige nu er optaget af især to ting, at samtale og at slås. Det har vi selvfølgelig gjort før, men det nye ved situationen er for det første, at vi nu gør det på en og samme tid og ret så intenst, og for det andet, at samtalerne og slåskampene også foregår andre steder og langs andre fronter end de sædvanlige, på kryds og tværs af de gamle grænsedragninger og nogle gange med nogle helt nye til følge. Og derfor så kan den fol-

kekirkelige iagttager skiftevis gribes af letsind og af sortsyn. Det ene øjeblik opmuntret af et længe uset og uhørt engagement i alt, hvad angår kirke og kristendom, og det næste skræmt af de stadigt mere markerede positioner i skænderierne de kirkelige parter imellem, og ikke mindst om, hvem og hvad der er eller ikke er plads til i det folkekirkelige fælleshus.

Og hvad det første, samtalerne, angår, da er det jo slående, at ganske mange her på det sidste er begyndt at tale ganske meget med hinanden. Nogle gange er det som om, at flere generationers is er brudt, og årtiers rituelle tavshed om kirkelige og kristelige anliggender er afløst af en vældig trang til at diskutere og føre dialog og diskutere på seriøse og konstruktive måder. Missionsfolkene, grundtvigianerne, aktivisterne, og i enkelte lysende tilfælde de tidehvervske synes i mere eller mindre udstrakt grad at bevæge sig bort fra velbefæstede markeringer og ind i det farefulde felt, hvor fordømme udfordres, og gensidige påvirkninger ikke kan udelukkes, ganske enkelt fordi man tør mødes med hinanden, lytte, samtale og lade sig modsige.

Det ses og fornemmes så mange steder. På det organisationsmæssige plan på tværfolkekirkelige konferencer, på præstekonventer og i menighedssammenhænge. Mange af dem, der før nærmest af principielle grunde gik og så skævt til hinanden, de finder nu pludselig ud af, at selv om der fortsat er meget, der skiller, så er der - når man ser nærmere til - lige så meget, der forener, om ikke mere. Og rundt omkring ude i menighederne der diskuteres med høj og klar stemmeføring emner, som man før kun kredsede blufærdigt om efter generationers indforstået mumlen i skægget eller kejtet tavshed om kirkelige og religiøse spørgsmål. Da er det som om, man rømmer sig rundt omkring, klarer halsen, for igen at tale ud og tale jævnt om alt det høje. Og det er det, der af og til kan ligne - om ikke en regulær vækkelse - så dog en ny religiøs og kirkelig årvågenhed.

Men næste dag er vi så oppe at skændes igen. Perioderne med lutter velvilje og uvant mas - ved jeg - de afbrydes så af alt andet end fredfyldte udladninger. Samtaletrang afløses af knubbede ord, som når f.eks. Grosbøll-sagen, kirke-stat-spørgsmålet eller diskussionen om homoseksuelles adgang til vielser rammer avisspalterne med mere og mere overraskende stor effekt. Så er det hele pludselig til at kende igen. Uforsonlighed råder, ikke kun mellem kære gamle fjender, for som sagt også nye brudlinier bryder op. Ud af de grundtvigskes midte springer en plan B, fra missionens rækker siver de unge til frikirkerne, mens de missionske og tidehvervske forbrødres i nej'et til bøssevielserne og kravet om at stritte Grosbøll ud. Det er ikke let.

Samtale og slagsmål. Nogle vil måske hellere tolke det første til en utidig trang til, at nu skal vi alle sammen være rigtig gode og rare ved hinanden, og det andet som en generel uforsonlig højre-endsige venstredrejning i den folkekirkelige kurs. Pjattet tolerancesyge, den kirkelige elites små julelege, forkælet egensindighed, eller en truende bekendelseskirke, som man nu tager det.

Men helt så enkelt er det ikke. Det går dybere end som så, faktisk helt ned i den undergrund, vi står på. Det er som de seismologiske forskydninger, der får ellers så fjerne kontinenter til at nærme sig hinanden et sted, mens de som bekendt forårsager jordskælv et andet. Samtale og slagsmål. Det handler om et generelt opbrud i tiden, et opbrud, vi gør klogt i at have for øje, hvis vi vil gøre folkekirken til - som der står i det foreløbige oplæg til et kommende udredningsarbejde - at udvikle sine arbejds- og udtryksformer i forhold til forandringer i kulturen og i samfundet.

Og det er et opbrud, som de fleste længe vil have fornemmet som en stadig mere udpræget uro og rumlen i den fælles folkelige grund, hvor det en gang så selvfølgelige og givne og fælles forudsatte i stigende grad tages op til fornyet overvejelse. Folket er i bevægelse, vi går egne veje, vi kritiserer autoriteter, vi formulerer selvstændige synspunkter om dette og hint, vi kræver indsigt og medbestemmelse, vi vælger fra, og vi vælger til, vi er de kritiske forbrugere, ikke mindst i kirkelige anlig-

gender. Man kan for så vidt - og det er der jo nogen, der gør - drømme nok så hede, ideologiske drømme om en kristendom, der hviler dybt og uforstyrret, og derfor tavst og uformuleret i det stille folkedyb. Virkeligheden er selvfølgelig den, at flere og flere er begyndt at få en mening om og interesse i det med kirke og kristendom. Lige så mange andre - for den sags skyld synes at blive mere og mere lige glade, hvis de da ikke går ret så målbevidst i en helt anden eller tredje retning.

Og blandt de førstnævnte, de stadigt mere interesserede, engagerede eller bare nysgerrige og positive, er det så, at bruddet med indforståetheden, den gode tone og årtiers blufærdighed i stigende grad sætter sig igennem både med en udpræget vilje til samtale og samarbejde og med kravet om klare, kritiske og umisforståelige udmeldinger om dette og hint. De to tendenser - den til samtale og den til slagsmål - har altså samme udspring. De skyldes den samme forsyning i den folkelige undergrund. Som sådan har de lod og del i dem begge, ligesom de begge skal kunne rummes inden for folkekirken af i dag. Der er simpelthen ingen vej udenom. De lune vinde af pragmatisk samarbejds-vilje og mere eller mindre udtalt forståelse af, at tiden kalder på en konstruktiv enighed på tværs, har jo så netop ført os dertil, hvor vi er i dag. Og de kan sikkert føre os endnu længere, for så vidt altså at vi tager de splittende, mere selvrådige tendenser i ed som nogen, der også er der, lurer under overfladen og hurtigt kan sætte sig igennem, når anledning gives.

Tiden er altså på mange måder den bedste til at prøve nye veje og nye måder, men de stadigt mere markerede meninger, der følger med, skal så også have plads, plads til at blive luftet, plads til at blive formuleret, klaret, debatteret, modsagt og konfronteret med vi andres meninger og synspunkter. Så det handler - som det så udmærket fremgår af Landsforeningens forslag til udredningsarbejde - om at fremme åbenheden, friheden og mangfoldigheden, og hvad friheden angår ikke for hinanden, men til at tale og slås med hinanden i et fælles forpligtende rum, et rum, hvor så mange som muligt gerne skulle kunne føle sig hjemme trods alt.

Den folkekirkelige konstruktion, som den er nu, fremhæves af sine forsvarere som et folkets bolverk mod den magtsøgende elites og det kirkelige jetsjets utrættelige stormløb. Men set i lyset af de folkelige forskydninger, som vi alle erfarer i vores umiddelbare næromgivelser, da virker det nu efterhånden mere som en elites forskansning mod en folkelig virkelighed, der er efterhånden er ret så påtrængende. Samtalen og slagsmålene synes der i hvert fald ikke at være plads til i de glødende og svært gennemskuelige magtkoncentrationer omkring bispekollegiet, Kirkeministeriet og diverse interesseorganisationer. Der mangler demokratisk rum. Om den totale decentralisering af magten så i givet fald er løsningen på det problem, er højst tvivlsomt. Som Birthe Rønn Hornbech så udmærket har sagt det til Kristeligt Dagblad, så kan man jo decentralisere så langt ned, at det i virkeligheden ender med en centralisering. Det, der måtte blive sagt, tænkt og debatteret i 2.200 menighedsråd eller deromkring, kan i hvert fald næppe høres som andet end en distant mumlen, som en kirkeminister nærmest kan lægge i, hvad han eller hun lyster. En demokratisk og lokalt forankret ledelse skal der til, naturligvis, men på et niveau, hvor den kan høres og få virkning. Stiftet forekommer at være det naturlige udgangspunkt. Her er man ikke for langt væk til at lytte, men her er man tæt nok på til at tage de beslutninger, der har med menighedernes liv og hverdag at gøre. Og lige præcis den - menighedernes hverdag - er det umådeligt vigtigt, at vi ikke taber af syne i en forberedelsesproces som den, vi forhåbentligt skal i gang med. Det er der, forskydningerne sker og mærkes, der, samtalerne og slagsmålene for alvor finder sted, og ikke mindst er det der, de strukturelle forandringer, klaringerne af kompetencerne og opgavefordelingen først og fremmest skal vise sig nødvendige.

Vi kan tale varmt og længe om, at folkekirken skal være bedre til at varetage sit grundlæggende formål. Kan man ikke rundt omkring i menighedsrådene og menighederne forbinde det med hverdagens arbejde, med livet og væksten, gravermedhjælperne og den nye låge i kirkegårdsdiget, så nytter det ikke. Og den konstatering har ikke noget at gøre med den grundtvigske frase om, at alting

skal komme nedefra, men det er en grundtvigsk tro på vekselvirkningens nødvendighed. Tingene skal ikke tvinges igennem fra et plan til et andet, hverken oppefra eller nedefra, men i en gensidig påvirkning, hvor vi sammen bevæger os frem mod det ønskede mål. Vigtigt er det i hvert fald, at diskussionen ikke spærres inde i udvalget med de altid til lejligheden indkaldte eksperter, de sædvanlige aktører fra det kirkelige landskab, som det lyder med en lidt træt vending i forslaget. I hvert fald bliver udvalgets fornemste opgave at kalde samme diskussion frem i nye, brede og utraditionelle - og dermed måske endda mere oplagte - sammenhænge. Der er masser af forstandige folk at tage af derude. Folk, der i den grad har føling med forholdene i jernindustrien, om man så må sige.

Det handler jo også om de lokale forskelligheder. Om at være opmærksom på, hvor forskelligt man kan tænke og agere i små landsogne og overskudsprægede forstæder, hvor man det ene sted måske føler sig truet på sin identitet af enhver forandring, forkromede planer om samme og i det hele taget af, hvad man opfatter som irriterende bedreviden, da vil man det andet sidde og tromme utålmodigt i bordet for dog at komme i gang på nye og anderledes måder.

Mit råd til det udvalg, der skal foretage et udredningsarbejde om opgavefordeling og kompetenceforhold i folkekirken, må derfor være hele tiden at have sig de helt nære, konkrete forhold rundt omkring i menighederne og stifterne for øje, også når man sveder med de store linier. Det er sikkert et overflødig råd, men alligevel. Man skal ikke undervurdere den allestedsnærværende og fællesmenneskelige skepsis over for forandringer af enhver art. Det er kun en sund og naturlig reaktion, når man gerne lige vil vide, hvad det her i grunden har med mig og alle os her i sognet at gøre. Forslagets ord, om at udredningsarbejdet skal løses i åben dialog med instanser uden for udvalget for inddragelse af de konkrete erfaringer, man har gjort sig rundt omkring, vidner i hvert fald om de rette intentioner i den retning. Det er under alle omstændigheder vigtigt, at netop viljen til samtale, indsigt og medvirken bliver stimuleret på alle niveauer. Ikke fordi folk sådan i almindelighed gerne vil plapre løs, men fordi de har noget på hjerte, noget, der langt hen ad vejen trænger til at blive hørt og taget til efterretning, igen fordi det her skal have med dem og deres hverdag at gøre.

Og så tror jeg også, at vi i det her forberedende arbejde skal gøre alt for at holde den gensidige mistænkeliggørelse, tiden er så svanger med, på afstand. Magtliderlige bisper, sure præster, kontrære menighedsråd, kirkelig elite - etiketterne er der, og de er jo altid nyttige at have ved hånden, når konflikterne ulmer. Vi må bestræbe os på, at det her bliver et projekt, hvor de sædvanlige beskyldninger om enegang og egeninteresser blive mindre oplagte at smide om sig med. Faktisk påhviler der parterne i udredningsarbejdet et stort ansvar for at sikre både bredden og dybden og bekæmpe den trang til selvprofilering, der slumrer i enhver organisation eller interessegruppe. Hav rummeligheden for øje og sørg for at sikre et højt niveau af information og kommunikation. For at modvirke etiketterne og mytedannelserne, og ikke mindst for at mobilisere en bred folkekirkelig interesse i sagen, for lige præcis det kunne en og anden iagttagelse af forberedelserne til menighedsrådsvalget nok være en smule nervøs for. Man kan vel ikke forvente en øget interesse for en eventuel ny demokratisk forsamling, før det bliver gjort aldeles klart, at der nu er lukket så meget kompetence og ansvar ind i systemet, at det faktisk betyder noget, og at man derfor venter på folk med evne og lyst og mod på sagerne.

Men kan man så på lødig og overbevisende måde godtgøre, at alt det her, det forestående udredningsarbejde og dets resultater, fører frem til en større og mere effektiv indsats for folkekirkens undervisende og forkyndende virksomhed i nutidens Danmark, til lettere og mere rationelle arbejdsgange i den kirkelige hverdag, samt til at der kan opnås en fornuftig ressourcemæssig balance mellem det, vi har, og det, vi gerne vil, ja så tror jeg ikke, at de givne forandringer vil møde modstand hos ret mange andre end ideologerne. Tværtimod vil en ny, bredere, mere demokratisk funderet vej gennem det folkekirkelige landskab sagtens kunne begynde at tegne sig. Forhåbentlig ikke som en

halvtom nordjysk motorvej, men snarere som en befærdet kirkesti, hvor færdselen til tider og for mere sarte sjæle måske vil virke vel voldsom, men hvor der er rum og plads til samtaler og skænderier og til selv at tage ansvar og løfte opgaver i fællesskab, og så håber jeg, at vi kan tage det første spadestik til det allerede i dag.

Professor Theodor Jørgensen:

For lige at slå fast, hvor jeg selv står i det her, så ønsker jeg ikke, at stat og kirke skal adskilles. Og det har jeg adskillige gode grunde for. Det vil jeg ikke uddybe nærmere. Det kan gøres i diskussionen, men bare for klarhedens skyld. Det andet punkt, jeg også godt vil understrege i den forbindelse, det er, at jeg synes, at tiden efterhånden er kommet til, at folkekirken må ligestilles, hvad frihed angår, med andre trossamfund i Danmark. Det er på den måde, at jeg i dag mener, at ligestilling imellem trossamfundene skal diskuteres, og ikke som det ellers har været for vane. Og det sagt til indledning.

Og så har jeg kaldt mit oplæg "Folkekirken - et skib uden styring?". Spørgsmålstegnet er begrundet i, at der selvfølgelig finder styring sted i folkekirken på alle niveauer, men sker den på må og få? Er den vilkårlig og styret af yderst forskellige motiver måske, hvoraf mange er velmente? Men et skib skal jo have en kurs. Bliver en sådan kurs, der samordner de forskellige styringer, tydelig i dagens folkekirke? Jeg har svært ved at få øje på det. Målrretningen er diffus. Af samme grund bliver væsentlige problemer ikke løst. Problemer, der i årevis allerede har kaldt på en løsning.

Folkekirken fremtræder i øjeblikket helt tydeligt som handlingslammet, uanset de mange gode viljer. Vi kan vel ret beset ikke klandre nogen for det, fordi det ikke er klart defineret, hvem der egentligt i overordnede spørgsmål, der vedkommer folkekirken som helhed, er bemyndiget til at tage initiativet, bortset fra Folketinget. Det har ifølge grundloven til enhver tid bemyndigelse til at tage stilling til folkekirkens spørgsmål og komme med lovgivningsinitiativer desangående. Men det nøler de meget med på Christiansborg af forståelige grunde. Tag som eksempel denne strukturreform, som folkekirken i årevis allerede burde have forholdt sig til. En kommunalreform har fundet sted, en anden meget gennemgribende er lige om hjørnet, men intet er sket i henseende til folkekirkens opdeling i et stort antal sogne, hvis afgrænsninger for manges vedkommende går tilbage til middelalderen. For hvem kan tage initiativet? Det kan ifølge lovgivningen kun menighedsråd, og de har gennemgående strittet imod. Se bare på Københavns Stift, hvor sognesammenlægninger har været diskuteret i mindst 20 år uden nævneværdige resultater. Først her på det sidste er der kommet mere skred i tingene, sådan som det også er tilfældet i andre stifter, men ifølge lovgivningen kunne Folketinget det også. På linie med kommunalreformen kunne man i Folketinget vedtage, at nu skulle der foretages en gennemgribende undersøgelse af folkekirkens strukturproblemer, som alle kompetente forsamlinger på alle niveauer i folkekirken skulle tage stilling til, ikke mindst menighedsrådene.

Men der er vel næppe mange, der vil synes, at det er ønskværdigt, at Folketinget tog dette initiativ, selv om jeg egentlig ikke kan se, hvad man kunne indvende imod det. Så det er virkelig op til menighedsrådene at komme op af starthullerne, så at den regionalisering, der er yderst påkrævet mange steder i Danmark, kan komme i gang. Om ikke for andet mange steder så af nød, fordi det har jo optakten til dette menighedsrådsvalg gjort tydeligt adskillige steder, ved at det ganske enkelt har været svært at finde kandidater til at stille op som medlemmer til menighedsrådet. Og når det er forbundet med så meget bøvl nogle steder, er det så virkelig egnede kandidater, man i sidste ende får frem?

Der tages rundt omkring i stifterne allerede initiativer til sammenlægninger, til regionalt samarbejde, og flere steder er det gennemført. Det sker ofte på provstiplan, og det er da absolut positivt, for så er der allerede en helhedsbetragtning med i spillet. Men skæver vi til forholdene mellem provsti-

erne og kommunerne, sådan som det er i dag, er der bestemt ikke sammenfald, og hvad sker der så i sammenhængen med gennemførelsen af den nye kommunalreform? Det tydeliggør klart behovet for at se på en ny sognestruktur, eller hvad man nu vil kalde enhederne. Det er nu interessant at se, at sognebegrebet langt fra mere er den hellige ko, som den i lang tid har været i folkekirken, og at menighedsbegrebet, størrelsen hvad en menighed er, er kommet mere i fokus af gode grunde, fordi den kirkelige virkelighed viser, at folk færdes i det kirkelige landskab på kryds og tværs af sognegrænserne mere eller mindre, men i udpræget grad i byerne og i omegnskommunerne. Det er da, som det skal være. På den måde svarer det til den frihed, vi forsvarer inden for folkekirken, og som jo allerede så også ligger som en tilkendegivelse f.eks. i valgmenighedsloven og andre frihedsbestemmelser inden for folkekirken. Så det er, som det skal være, men det betyder jo, at det folkekirkelige liv og det folkekirkelige landskab ser anderledes ud end at være opdelt på sogne. I København er der brobeydsthed. Vesterbro, Nørrebro, Østerbro, City, men ikke sognebevidsthed. Så skal man lidt længere ud i yderkommunerne, hvis man skal finde noget af den slags.

Men det tydeliggør altså klart behovet for en ny strukturering på det overordnede plan, og det vil si-ge på stiftsplan, og det sker jo så også allerede. Men biskop og stiftsøvrigheder har ingen andre muligheder end at henstille til menighedsrådene og vejlede dem i sammenlægninger til større regioner. Der skal lovgivning til, hvis der skal tilkendes biskop og stiftsøvrighed større beføjelser i den retning, og det skulle så gerne ske i form af en demokratisk struktur, dvs. et stiftsråd, som ud fra en overordnet betragtning kan se på, hvordan der kan ske en omstrukturering til større sammenhængende enheder, der tilgodeser det lokale liv, sådan som også Henrik Wigh-Poulsen så ganske rigtigt understregede det. Og der er mange gode grunde til, at ønsket om stiftsråd finder flere og flere tilhængere. Men kan man blive stående der, som nogle gør sig til talsmand for? Det tvivler jeg på.

Med den nye opdeling af Danmark i 5 regioner kommer de enkelte regioner til at rumme mindst to stifter og for nogle stifters vedkommende kan det, sådan som jeg ser de 5 regioner for mig, ikke undgås, at stifterne også vil strække sig over 2 regioner. Det indebærer nødvendigheden af et samarbejde stifterne imellem i forhold til regionerne. Hvordan struktureres så det? Og er der ikke adskillige forhold, der vedkommer alle stifter, f.s.v. de er stifter i den samme kirke?

Med andre ord må stiftsrådene efter mit skøn modsvares af et centralt kirkeråd, der udpeger en central ledelse. Jeg ved godt, at tanken om et sådant kirkeråd får hårene til at rejse sig på adskillige kirkefolk. Det er synodespøgelset. Og jeg vil også her tilslutte mig Henriks udsagn, for hvorfor låse sig fast på ideologiske synspunkter med henblik på den debat. Jeg har aldrig kunnet fatte det. For alle de argumenter, man ofte - bestemt med gode begrundelser - fremfører imod et sådant kirkeråd, kunne man med samme ret fremføre imod Folketinget og hele det parlamentariske system. Hvorfor fortsætter de så med at have det? Fordi det med Hal Kochs ord er den næstdårligste løsning, men god at have, og det gælder vel også i folkekirken. Der er en manglende interesse blandt politikerne - sådan fornemmes det stadigvæk - for en sådan model. Den ville jo efter min opfattelse indfri den løfteparagraf, som har stået i grundloven, lige siden grundloven blev vedtaget. Måske har det en forklarlig grund, at politikerne nøler. Folkekirken er måske i dagens Danmark - også set fra en politisk synsvinkel - den mest integrerede institution, der er. Det skal man faktisk også værne om. Men derfor har politikerne også en politisk interesse i denne størrelse, og i at holde styr på den. For mig at se er det det, som måske ligger i den politiske modstand imod at give kirken en central ledelse, et kirkeråd.

Lad mig tage et eksempel, som viser det, som jeg her betragter som positivt. Jeg mener, vi i øjeblikket står i fare for, at staten med al sin uddelegering faktisk mister sin identitet og dermed mister det at være stat. Den anden dag så jeg en diskussion med Connie Hedegaard omkring miljøproblematikken, hvor amtskommunalpolitikere vitterlig er yderst betænkelige, og med god grund, for hvad

der vil ske med behandlingen af miljøspørgsmål i det øjeblik, det lægges ud til kommunerne, og Connie Hedegaards svar var "ja, 500 specialister, der beskæftiger sig med de ting, er flyttet til staten ifølge den nye kommunalreform, og staten er forpligtet på bestemte vedtægter, som de skal indfri, og derfor har staten kontrol med, hvordan disse ting administreres ude i kommunerne. Så på den måde behøver man ikke have den frygt fra de amtskommunale politikeres side. Det er den struktur, der i en vis forstand bliver bevaret, hvis folkekirken ikke får sin egen ledelse. Så den mulighed er der stadigvæk for en statsstyring af folkekirken via ministeriet og Folketinget.

Men hvad fører det til, i det øjeblik vi ikke faktisk har en central ledelse, et centralt råd, til et samspil med de andre beslutningsniveauer lige fra det lokale menighedsråd og stiftsrådene osv. Der kan meget let opstå en frygt for, at der bliver forskel på stifterne m.h.p. adskillige ting, man ønsker. I det ene stift sætter man alting ind på at give minikonfirmandundervisning, i det andet stift tager man det lidt mere lempeligt, for bare at nævne et eksempel. I det ene stift lægger man mere vægt på voksenundervisningen og fremmer den og gør noget ved den udfordring, der ligger i religionsmødet, i et andet stift lader man det ligge. Spørgsmålet er, om det er en holdbar pluralitet i en kirke, der trods alt stadigvæk kaldes den danske folkekirke. Så det, som jeg egentlig mener, også må være en meget vigtig opgave for et kompetenceudvalg, det er selvfølgelig at finde ud af, hvor de emner er, som nødvendigvis må behandles tværs over stiftsgrænserne i et fælles forum.

Et af de slagord, der er blevet brugt, og som jeg altid har rystet på hovedet af, det er, at ingen kan udtale sig på folkekirkens vegne, og så gør alle det, og dem, der har magt til at komme frem i medierne, de gør det især. Men strengt taget er ethvert menneske, enhver kristen i folkekirken, forpligtet til at gøre rede for sin tro og derfor tale på folkekirkens vegne. Så det argument dur ikke, og desværre er hele diskussionen om et kirkeråd blevet forplumret med, at man i sin tid netop fremførte ideen om, at kirken ved hjælp af sit råd skulle tage stilling til både det ene og det andet af politisk art i stedet for også at passe på sit eget liv. For mig at se spørger folk i dag i Danmark om folkekirkens identitet på en måde, som det aldrig er sket før. Og diskussionen, om hvad det egentlig vil sige at være folkets kirke i Danmark, er blevet intensiveret, og det er ikke noget, man forholder sig til i forhold til stifterne. Man diskuterer ikke, hvordan folkekirkens identitet er i Haderslev Stift eller i Viborg Stift, eller hvor det nu er. Det drejer sig om, hvem er kirken, hvem er den evangeliske kirke i Danmark.

Og det betyder, at her er der brug for et forum, der gør op med det demokratiske underskud, jeg ser i folkekirkens ledelse i dag, nemlig et sådant forum, hvor der er mulighed for at drøfte sådan nogle spørgsmål med henblik på alle de fælles problemer, der kan opstå på et samlet kirkeligt plan. Det er det, som jeg ser som en nødvendighed i det kompetenceudvalg, der skal udrede, men jeg må ærligt og redeligt indrømme, at jeg jo helst ville have set, at det, som jeg og Peter Widman i sin tid spillede ud med, var blevet det endelige resultat, nemlig at det udvalg, der skal nedsættes, skulle være et udvalg, der forsøgte at komme med et forslag til en kirkeforfatning, der kunne indfri § 66.

Jeg mener - og her følger jeg igen op på det, som Henrik har sagt - at i og med man i højere grad giver mulighed for, at den folkekirkelige, kristelige samtale føres på alle niveauer, og accepterer, at vi lever som folkekirke i en medieåret virkelighed, der ikke kan nå ud i alle menighedsrådene, men forholder sig til organer, der er mere centralt bestemt, så er det vigtigt, at vi kan skabe et forum, hvor også man finder ud af, hvem vi er som kirke. Og der vil det så til sidst netop markeres, at den problemstilling, som ligger i, at folkekirken fremdeles er en af de mest integrerede institutioner i Danmark, ligger også en kolossal fristelse, som vi er inde i, og som ikke mindst mærkes i øjeblikket i forhold til religionsmødet.

Dansk kristendom lyder i mine øren af historiske grunde som dybt problematisk. At der er tendenser til undertiden at definere det at være dansk som at være medlem af folkekirken med udelukkelse af andre parter - f.eks. ikke anerkendelse af, at en muslim kan være 100% dansk - er nogle af de tendenser, som jeg ser som dybt problematiske. Og det er der, hvor jeg altså har lyst til at minde om og håbe på, at der er noget, der kan bevidstgøres i langt højere grad.

Grundtvig har to måder at se kirken på. Han forstår kirken som det danske folks kirke. Men han har også et andet kirkesyn, som i dag bliver mere relevant end nogensinde, nemlig forståelsen af folkekirken som Gudsfolkets kirke i Danmark. Og Gudsfolkets kirke har ikke blot plads til mange og forskellige røster af dansk oprindelse gennem århundrede, men også forskellige røster af andet sprog og anden kulturel baggrund, da Gudsfolket består af mange folk.

Ejvind Sørensen: Tak skal I have begge to for de meget fornemme opspil til den diskussion, vi skal have om det kommissionsarbejde, som vi håber, kan blive resultatet af drøftelsen her i dag.

Det næste på programmet er gruppedrøftelser, hvor deltagerne er opdelt i 3 grupper, og opgaven i disse gruppedrøftelser er for det første overordnet at diskutere, om vi overhovedet skal igangsætte dette udredningsarbejde, og for det andet, hvilke elementer der i givet fald skal indgå i arbejdet. Tre deltagere er blevet bedt om at samle hovedtrækkene op fra de enkelte grupper og efterfølgende give tilbagemelding i plenum. De tre er Hans Raun Iversen i gruppe 1, A.O. Andersen i gruppe 2 og Paul Verner Skærved i gruppe 3.

Fra tilbagemeldingen fra gruppearbejdet og den efterfølgende debat

Ejvind Sørensen: Nu er så tanken, at de tre grupper kort skal skitsere, om man føler, at det er en idé at gå ind i et sådant udredningsarbejde, og hvad det i givet fald skal hedde - om det er et kommissionsarbejde eller et kompetenceudredningsarbejde, eller hvad det er. Og vi vil gerne høre lidt om, hvad det er for nogle emner, arbejdet i hvert fald bør beskæftige sig med ud over det, som i øvrigt måtte være blevet nævnt. Det er ikke sådan, at vi laver en udtømmende liste i dag, men vi skal pege på nogle områder, som vi finder bør indgå.

Vi tager tilbagemeldingen fra de 3 grupper i rækkefølge, og derefter tager vi en bred diskussion, hvor vi så må forsøge, om vi kan blive afklaret på nogle af de centrale spørgsmål.

Fra gruppe 1, Hans Raun Iversen: Vi forsøgte at samle lidt op efterhånden, og dermed kan jeg også sige, at der faktisk er enighed om 4 eller 5 punkter, som jeg nu skal gennemgå, og det viser måske noget om processen, at bare man ikke er alt for mange og har lidt tid til det, så er det ikke så forfærdeligt svært at lytte sig frem til nogle ting, som vi alle sammen måske kan leve med - og endda godt.

Vi vil gerne begynde med at understrege, at vi synes, at det er vigtigt, at det foreslåede rådgivende økonomiudvalg lovfæstes i økonomiloven, og det gør vi i særdeleshed med det sigte, at vi forudser, at det let både kan og bør blive en længere proces med udredningsarbejdet. Vi understreger også i enighed, at det er vigtigt, at vi selv laver noget, at det virkelig ikke bliver sådan, at nu sidder man i det kirkelige landskab - som det jo hedder - og siger til staten, at nu må I finde ud af det hele. Det, mener vi på enhver måde, er forkert. Og vi mener, de med rette vil blive rimeligt trætte af os, hvis vi siger sådan.

Vi er enige om, at det, vi ønsker som et arbejdsredskab - en arbejdsgruppe, eller hvad vi nu skal kalde det, i hvert fald sådan et arbejdsinitieringsgruppe - det bør hedde et udredningsudvalg. Og det kunne for den sags skyld hedde, som det hedder i forslaget fra Landsforeningen: et opgave- og

kompetencefordelingsudredningsudvalg. Men lad os nu holde os til at kalde det et udredningsudvalg. Vi havde nogle tekniske drøftelser omkring det, men landede altså der. Hvis der er brug for det, kan vi bede Nina Würtzen om at forklare, hvad det præcist er, vi mener med det. Men altså det er en arbejdsfacon, som allerede har været foreslået, således at der hele tiden bliver tale om en meget bred debat og et medarbejderskab fra brede sider i folkekirken. M.h.t. måden, hvorpå sådan et udvalg skal nedsættes, mener vi, at det er rimeligt, at budet først går til staten, og det vil jo så altså sige kirkeministeren plus/minus Folketingets kirkepolitiske udvalg, hvor man jo kan drøfte det med hende, hvis man ønsker det. Men vi siger også, at skulle det gå så galt, at man ikke derfra ønsker at være med til det, så må vi selv tage initiativet, og "vi" er altså her noget i retningen af initiativgruppen bag dette forum, og det vil primært sige Landsforeningen, men jo også i det samarbejde, som man i øvrigt har haft f.eks. med biskopperne, således at vi er fast besluttede på, at nu må dette udredningsarbejde gå i gang.

Det var de indledende øvelser, og så kommer vi så til spørgsmålet om udredningsarbejdets indhold, og jeg kan jo springe i målet og sige, at vi var langt omkring, men vi samlede os om, at vi faktisk er enige i det, der står i Landsforeningen skrivelse af 24. juni 2004, og vi har heller ikke substantielle tilføjelser, idet vi synes, at det er ganske dækkende. Men vi kan måske tage et par bemærkninger frem, som vi også var enige om. For det første at hver sten **kan** vendes, og ikke nødvendigvis **skal** vendes. Det vil sige, at der ikke er noget, der må være urørligt, men at vi nok mener, at det må være udvalget selv, der må afgøre sin arbejdsform. Det blev særligt understreget, at det er vigtigt at tage hensyn til de store forskelle inden for dansk kirkeliv. Man kan forestille sig beskrivelser af nogle hovedmodeller og med lige så mange alternativer til disse hovedmodeller. Der skal måske ikke tænkes alt for ensidigt i en enstrengt model. Og så må der selvfølgelig også tænkes meget på det pædagogiske i arbejdet. Hvordan kan man tænke både præcist og omfattende, og samtidig - og jo ikke mindst - konkret og debatskabende? Skal der laves Pixi-udgaver eller hvordan? Da vi var kommet så langt, blev vi enige om, at det måtte udvalget nok selv kunne finde ud af.

Fra gruppe 2, A.O. Andersen: Jamen, lad mig så begynde med noget af det sidste, som Hans Raun Iversen nævnte. Vi var nok enige om, at det, man skal henvende sig til regeringen om at få sat i gang, er et kommissionsarbejde, fordi at det nok er det mest forpligtende, men at det i øvrigt ikke er så væsentligt, hvad barnet hedder.

M.h.t. forslaget til kommissorium er min konklusion af drøftelsen i gruppen, at der er ikke nogen konkrete forslag om ændringer og tilføjelser, men vi havde en debat, som uddybede nogle af punkterne. I det udredningsarbejde, der skal udrede de nuværende forhold m.h.t. ledelse og gennemskuelighed, er det også en væsentlig opgave at finde frem til ikke alene den nuværende, men også en fremtidig opgavefordeling både m.h.t. til beslutningskompetence og m.h.t. administrativ kompetence. De behøver ikke nødvendigvis at ligge de samme steder.

Man skal også som en del af den delopgave finde ud af, hvilke ændringer i folkekirken geografiske struktur der bliver en naturlig konsekvens af kommunal- og regionalreformerne. Her har man så peget på, at de også får konsekvenser for stiftsøvrigheden, fordi så vidt vi ved - selv om det også blev nævnt, at det ikke er blevet meldt helt klart ud endnu - er der i hvert fald noget, der tyder på, at statsamtterne forsvinder, og derfor forsvinder jo så også stiftsamtmændene.

Der var sådan en lidt diffus diskussion om, om ikke det var sådan, at en hel del af opgaverne går over til den kommende formand for de stiftsråd, som alle forudser bliver et fast led i strukturen inden for en overskuelig fremtid. Men hvorhen forsvinder så legalitetstilsynets sikring af, at administrationen er juridisk korrekt. Den kan vel næppe gå til en regionsdirektør, som ikke er ansat af staten, men af en lokal region med et folkevalgt regionsråd. Det vil jo ikke give den tilknytning, heller

ikke den symbolske tilknytning mellem stat og folkekirke, som den nuværende stiftsøvrighed rummer.

Der blev nævnt, at det kunne være ønskeligt, at en strukturreform bringer en større overensstemmelse mellem provstigrænser og kommunegrænser, sådan at man i hvert fald undgår, at provstigrænserne krydser kommunegrænserne, forstået på den måde, at der hvor kommunerne får en passende størrelse til at udgøre et provsti, vil det være naturligt, og det er også klart, at de større kommuner så vil udgøre flere provstier. I de tilfælde må man så finde et budgetsamarbejde inden for ligningsområdet.

Så blev det nævnt, at når man nu var i gang, så kunne man jo ligeså godt få hele vejen og få en kirkeforfatning med landskirkeråd. Det var der enkelte fortalere for. Det er min fornemmelse, at flertallet mente, at det nok ikke ville gavne sagen at sætte det op som en del af kommissoriet fra begyndelsen. Der er så også nogle af os, der heller ikke mener, at det nogensinde vil havne der. Det var en privat sidebemærkning. Det er vel stort set de røster, der lød, men altså kommissoriet, som det ser ud, og med de uddybende bemærkninger. Og det skal gøres så forpligtende som muligt, og det gælder jo så en henvendelse til regeringen om at nedsætte kommissionsarbejdet. Hvad vi så gør, hvis regeringen siger, at det vil man ikke? Det må vi så tage stilling til bagefter.

Fra gruppe 3, Paul Verner Skærved: Det er netop det, om det skal være en kommission, eller det ikke skal være det, der blev overvejet med det samme. Ordet kommission er et belastet ord i kirkehistorisk sammenhæng, så man endte i enighed om et kompetenceudredningsudvalg, og det er så det tunge ord, man render rundt med. Og vi har fem punkter.

For det første skal udvalget se på økonomien, styringen og forvaltningen af økonomien. For det andet skal man overveje kompetenceniveauerne, og dvs. fordelingen på de øverste niveauer, Kirkeministeriet, bispes og stiftes. Man skal overveje som punkt 3, at man har bæredygtige enheder, og det er både m.h.t. sognestørrelser og m.h.t. den region, som bliver resultatet af den kommunalplanlægning, der kommer. Som punkt 4 skal man overveje placeringen af de frivillige kirkelige organisationer inden for den kirkelige struktur. Og til slut er det væsentligt, at forholdet mellem de demokratiske organer, altså de folkevalgte, og de ansattes vilkår overvejes og undersøges.

Så diskuterede man, og man var også enige om, at måske ville det ikke være hensigtsmæssigt, hvis man placerede sekretariatet i Kirkeministeriet. Man diskuterede også, om man skulle have en tidsramme for det, der blev arbejdet med, og endelig blev der overvejet, om det ikke ville være praktisk med en række delrapporter, sådan så man var i gang med det samme.

Ejvind Sørensen: Det er meget let at konkludere på dette her. For jeg har ikke hørt modstand imod at igangsætte arbejdet. Altså der har været bred tilslutning til, at det er en god idé at få gennemanalyseret forholdene i folkekirken m.h.p. at komme med forslag til mulige justeringer og ændringer forskellige steder. Og der har været peget på en række områder, som man naturligvis skal tage fat i, og der kunne helt givet nævnes andre. Jeg har også hørt udtalelser om, at dette udvalg selv nøjere må definere opgaven. Det kan i den forstand i princippet tage fat på hvad som helst, uden at det jo betyder, at hvad som helst efterfølgende kan gennemføres. Lad os prøve at holde fast i det. Dermed mener jeg egentlig også at kunne konkludere, at der ikke er forslag til ændringer af den beskrivelse af opgaven, der er angivet i papiret fra 24. juni. De punkter, der er nævnt i papiret, dækker sådan set opgaven godt nok.

Og så til spørgsmålet om, hvad det skal hedde. Der var fra en af grupperne forslag om at fastholde ordet kommission, mens det fra de to andre mere var et spørgsmål om et kompetenceudredningsarbejde. Jeg synes lige, jeg vil gøre opmærksom på, at ordet kommission ikke indeholdes i forslagens

tekst. Men der tales om igangsættelse af et udredningsarbejde om opgavefordeling, kompetenceforhold i folkekirken. Og det bliver jo et langt ord at kalde det et kompetenceudredningsudvalg, men det er vel så det, man må konkludere, hvis vi ikke hører andet. Jeg havde personligt gerne set, at vi kaldte det en kommission. Jeg synes, der er mere smæk over det ord, men det er et arbejde, der skal have kompetenceudredning og beskrivelser af mulige ændringer heri som sit indhold. Jeg vil foreløbig konkludere på den måde, at det er et kompetenceudredningsudvalg. Opgaverne er beskrevet, som de står, og det skulle ikke udelukke, at man kan tage andet med.

Med hensyn til arbejdsformen i udvalget nævnte Raun Iversen, at udvalget selv må finde ud af, hvordan det vil arbejde, men jeg har alligevel hørt flere røster i retning af, at det er vigtigt, at det er en meget åben og dialogisk proces. Altså lidt af det, der er beskrevet med en række delpapirer eller rapporter, der beskæftiger sig med forskellige forhold, og at der holdes seminarer og konferencer om disse forskellige ting. Der har ingen bemærkninger været til økonomien. Jeg angav selv i mit indlæg i starten af dagen, at det, som det nu måtte koste, jo må hentes der, hvor der nu en gang er penge til den slags ting. Og da vi lægger op til, at det er et arbejde, som vi synes, Folketinget eller staten skal involveres i, så var det ikke unaturligt, at staten bidrog til festen. På den anden side mener jeg ikke, at det skal forsinke arbejdet, at man ikke har pengene på finansloven. Det kan godt være, at man heller ikke har det i fællesfonden, men jeg synes, det vil være forkert at forsinke arbejdet i flere år, fordi man først skal til at overveje, om man har penge til det.

Der var en bemærkning om, at vi under alle omstændigheder går i gang, hvis ikke staten vil være med. Og det kan godt være, men jeg synes ikke, vi skal tage den forudsætning. Jeg synes, vi skal tage den forudsætning, at det her er noget, vi gør sammen med staten og ikke imod staten. Derfor er det så også væsentligt, at vi har Folketinget, staten og ministeriet med, og det vil selvfølgelig være den aktuelle minister, der skal stå for nedsættelsen af kommissionen osv. Det vil altså være Kirkeministeriets opgave, men jeg hørte også, at hvis det var et problem, så kunne man måske overveje at etablere et sekretariat udenfor. Det kan godt være, at vi lige skal have en bemærkning med om det, hvis det spørgsmål er væsentligt. Jeg har lagt op til i formiddags, at vi som noget naturligt inddrager Kirkeministeriet eller lader Kirkeministeriet være sekretariat for arbejdet i den kommission, der nedsættes i almindeligt ministerielt regi med repræsentation i en bred form, som vi også har diskuteret. I så tilfælde var det naturligt, at det var Kirkeministeriet, der står for sekretariatsopgaverne, eller at det i hvert fald sker i et tæt samarbejde med Kirkeministeriet. Alt andet vil være meget upraktisk og uhensigtsmæssigt. Det vil måske også mere demonstrere modvilje end medvilje i forhold til staten, og det er medvilje, jeg i hvert fald gerne vil demonstrere. Men det er klart, hvis ikke vi kan komme nogen vegne, så må vi jo se på det. Men det synes jeg ikke, vi skal beslutte noget om i dag.

Biskop Erik Norman Svendsen, Københavns Stift: Der er jo stort set fuldstændig konsensus om sagen. Det er kun nogle formuleringer, vi har talt om. Jeg skal bare tilføje to bemærkninger. Den ene bemærkning går på, vi i dag har lagt op til, at ministeriet, som forunderligt nok ikke er repræsenteret, skal være sekretariat. Det er meget vigtigt for mig at understrege, at hvis fraværet i dag også skulle være et fravær i selve sagen, så bør vi ikke tøve for længe, fordi det er nu, kirkelivet venter på, at der sker en bevægelse på dette felt. Og det andet var bare en enkelt lille bemærkning fra vores gruppe 1, som jeg tror, Hans Raun lige glemte, ellers må du have mig undskyldt. Det var meget vigtigt for os at understrege, at i det øjeblik et sådant udredningsarbejde starter, så er det tæt fulgt af en opfordring til ministeren om at lægge sit høringsforslag ad acta.

Biskop Holger Jepsen, Lolland-Falsters Stift: Jeg kan gøre det ganske kort, fordi mit hovedærinde det var det, Erik netop sagde, men lige en bemærkning til navnet. Jeg synes, kompetenceudredning er for snævert, fordi vi er jo enige om, at det ikke bare drejer sig om kompetence. Det er et

langt større felt, vi vil udrede. Så derfor vil jeg altså plædere for gruppe 1's forslag om, at det hedder et udredningsudvalg.

Kaj Bollmann, Kirkefondet: Jeg var en af dem, der i gruppe 3 plæderede meget for, at det ikke skulle hedde kommission. Men om det hedder et kompetenceudredningsudvalg eller et udredningsudvalg, er ikke afgørende for mig. Du har ret i, at der ikke var nogen i gruppe 3, der havde noget imod det skitserede kommissorium, men vi var inde på, at det er vigtigt allerede i kommissoriet at medtaget spørgsmålet om de kirkelige følger af kommunalreformen. Gewecke pegede på, at vi ikke kan vente på et 3-årigt kommissions- eller udredningsudvalgsarbejde, fordi kommunalreformen vil få kirkelige konsekvenser, selv om der er sagt noget andet. Derfor er der nødt til at stå en pind i det, vi sender ind, om at der er noget, der skal tages fat på meget hurtigt og måske som den allerførste delrapport, sådan at vi ikke bliver løbet over ende af en lovgivning, der kommer til at spærre for det senere, mere langsigtede arbejde i udvalget.

Biskop Kjeld Holm, Århus Stift: Allererst lige en lille korrektion til det, A.O. sagde om de nye regionsdirektører. Det er ikke rigtigt, at de er folkevalgte. De ansættes fuldstændig på linie med de nuværende amtmænd. Man skal søge stillingen, men så bliver man statsligt udnævnt. Det vil sige, at man skal skelne mellem statsamtterne, statsregionerne og de nye regioner til erstatning for amtskommunerne. Det er meget vigtigt at få en pointe med om det i forbindelse med et sådant arbejde.

Gruppe 3 pegede på det med udgangspunkt i spørgsmålet om stiftsøvrighedernes fremtidige status. Altså med udgangspunkt i det, at vi på en eller anden måde som overordnet princip skal finde en balance imellem det, man kunne kalde en demokratisk styring af folkekirken på alle niveauer og så det retssikkerhedsmæssige. Den nye regionsdirektør bliver ikke længere medbestemmende i anliggender i de enkelte stifter af økonomisk/administrativ art, men bliver en tilsynsmyndighed på linie med statsamtternes kommunale tilsyn. Det vil være med til at have en retssikkerhedsmæssig dimension. Og det er afgørende, at et sådant spørgsmål hele tiden bliver den røde tråd, fordi det, vi jo alle sammen arbejder på, er en øget demokratisering af folkekirken på mange forskellige niveauer.

Det afgørende er det andet princip, nemlig at det ikke bliver arbitrært, altså at der er et retssikkerhedsmoment i det, som hele tiden skal med. Så vil jeg godt sige, der er noget, der haster - det er klart nok - men jeg vil altså stadigvæk optere for, at man laver delrapporter, at man tager et emneområde og f.eks. starter med det, jeg nu lige her har nævnt, eller at man tager kompetenceforholdene mellem ministerium og stifter - bl.a. også hvad angår den økonomiske forvaltning, men også overordnet forvaltningen af fællesfonden - og så kommer der en delrapport, og derpå kan man få en debat. Der sker så to ting. Dels kan det selvfølgelig blive sådan, at man på et tidspunkt bliver træt at debattere, det ved jeg godt, men hvis det nu bliver gjort ordentligt, så holder man et eller andet sted også det politiske liv varmt, Så vi får en løbende debat om de her ting. Dels er det min frygt, at der sidder sådan en kommission eller et udvalg i 3 år, og det så bliver ligesom strukturkommissionen. Man skal ikke glemme, at når strukturkommissionens arbejde i vid udstrækning kuldsejlede, så skyldtes det en fantastisk langsommelighed. Folk gad ikke vente mere, og der var mange, mange udviklinger, der løb bagom strukturkommissionen. Derfor skal man holde fast i, at der skal komme delrapporter, man skal sætte nogle deadlines og sige, at vi skal være færdige den 1. februar med det og det og den 1. oktober med det og det. Derved kan man holde gryden i kog, så vi kan få en levende, folkelig debat om de her områder.

Biskop Søren Lodberg Hvas, Aalborg Stift: Jeg vil gerne kraftigt støtte, at det skal være et ministerielt nedsat udredningsudvalg, og at vi derfor skal udelukke den tanke, at forslaget om nedsættelsen af et sådant udredningsudvalg ikke skulle blive imødekommet. For man må jo sige, at dette ønske, der fremsættes med baggrund i en så bred kirkelig repræsentation, som tilfældet er her i dag, i

sig selv er et overordentligt kraftigt argument for, at et udredningsarbejde af denne karakter bliver iværksat. Jeg håber derfor, at der fra mødet i dag kommer en klar og markant tilkendegivelse til Folketinget og regeringen, således at arbejdet bliver sat i værk.

Etnolog Karen Schousboe, Holte: Jamen, jeg vil optere for, at vi kalder det "det folkekirkelige udredningsudvalg", fordi det er en prægnant måde at udtrykke på, hvad det handler om. Så kan vi under pindene nedenunder præcisere, at det handler om kompetence, om økonomisk forvaltning osv. Det betyder, at vi også sender et klart signal til ministeriet om, at vi foreslår, ikke er en snæver - om jeg så må sige - lille suppegryde, hvor man så kan sørge for at holde de væsentlige problemer udefra, men at allerede navnet rent faktisk signalerer et bredt katalog af omfattende problemer, vi ønsker at tage op. Det folkekirkelige udredningsudvalg.

Ejvind Sørensen: Først med hensyn til ministerens debatoplæg. Efter at vi er blevet enige om tingene i dag, vil jeg foreslå, at vi meddeler ministeren det. Vi vil meddele ministeren, at det er vort forslag, at der igangsættes et sådant folkekirkeligt udredningsarbejde via "et folkekirkeligt udredningsudvalg", og vi vil foreslå, at det får de opgaver, som er beskrevet her. Og til det arbejde ligger naturligvis ministerens debatpapir. Det er klart, hvorfor skulle det ikke være en del af det materiale ligesom alt muligt andet, der måtte komme, og det vi måtte finde på at sige i dag, det indgår selvfølgelig også i det arbejde. Og det, mener jeg, må være vort høringssvar til ministerens blå hæfte.

Det andet spørgsmål, som Kjeld Holm også var inde på, er, at der skal sættes en pind ind specielt om konsekvenserne af strukturreformen og de konsekvenser, det også vil få for udvalgsarbejdet. Jeg hørte Kjeld sige, at der er noget, der haster mere end andet. Derfor er man nødsaget til at lave en prioritering i udvalget af de ting, som vurderes at haste mest, og så må man tage fat i det og komme med drøftelser, konklusioner, konferencer osv., så der ligger et forslag på området.

Det kan man sagtens gøre et stykke ad vejen, men vi skal også passe på med, at vi ikke presser os selv og dermed misser muligheden for at se det hele i en sammenhæng. Det kan godt være, at der er nogle isolerede spørgsmål, som man er nødsaget til at tage fat på. Det med amtmanden, der forsvinder, er selvfølgelig et spørgsmål, der må findes en pragmatisk løsning på. Men jeg vil advare lidt imod, at det sådan sker ad hoc, for vi skulle gerne ende med at få en god, samlet løsning og ikke en løsning, der er præget af, at nu skal vi skynde os med det ene, og nu skal vi skynde os med det andet. Men der kan godt være enkeltspørgsmål, som man er nødsaget til at tage fat i.

Jeg er glad for pressens kommentar om, at det, vi laver i dag, er et fælles oplæg til Folketinget, som vi håber, Folketinget vil tage positivt imod og reagere positivt på, således at der nedsættes et sådant folkekirkeligt udvalg, der får de opgaver, som vi har beskrevet. Så kan det godt være, at vi for at imødekomme Kjeld og Kaj skal indarbejde en tekst om, at arbejdet skal forløbe på en sådan måde, at det egentligt er et samlet udvalgsarbejde, men at der kan være enkeltspørgsmål, som f.eks. konsekvenserne af den kommunale strukturreform, der gør, at man må afrapportere i etaper.

Jeg vil prøve at konkludere: Vi er enige om at iværksætte et sådant arbejde, og vi er enige om at rette henvendelse til Folketinget om det, og vi er enige om den beskrivelse, der ligger i papiret her, med den tilføjelse, at arbejdet kan forløbe etapevist og med delrapporter undervejs med de ting, som haster mest.

Stiftskontorchef Asger Gewecke, Fyens Stift: Nu bliver jeg meget formalistisk. Efter min opfattelse så skal den kontakt, der skal rettes om oprettelse af dette udvalg, gå til ministeren og ikke til Folketinget i første omgang. Ellers handler vi ikke korrekt.

Ejvind Sørensen: Ja, og det vil vi jo gerne. Det minder mig om en god ven, jeg havde, da man i ungdomsoprørets dage diskuterede, at nu skulle der altså ske noget alvorligt med det danske samfund. Nu kunne man ikke længere finde sig i, at Folketinget opførte sig, som det gjorde. Og vor ven, en rigtig revolutionær, vandrede ned ad Købmagergade og passerede Højbro Plads og skulle så over gaden. Han havde sandelig store brosten i hænderne. Men der blev rødt lys, så han standsede op og ventede, til det blev grønt, hvorefter han fortsatte. Det er lidt af det samme. Vi er jo lovlydige borgere, og vi skal selvfølgelig også gøre det rigtigt, og hvis jeg forstod nikkene rundt omkring, er der enighed om, at vi skal adressere vores skrift til kirkeministeren og med en naturlig kopi til de steder, hvor man nu sender sådanne skrifter hen.

Leif Arffmann, Danmarks Provsteforening: Kun i forlængelse af det Holger Jepsen sagde. Man kan også udlægge det positivt: Kære minister, du er selv en del af fællesskabet.

Kirsten Luunbjerg, Landsforeningen af Menighedsrådsmedlemmer: Der er to her i salen, der har peget på, at samtidig skulle det her debatoplæg trækkes tilbage, og jeg vil gerne vide, hvad man mener om det.

Ejvind Sørensen: Jeg forstod det ikke sådan, at det skulle trækkes tilbage. Det kan man jo ikke gøre, for det ligger der. Men vi kan jo forholde os frit til det, og det, jeg foreslår som følge af i dag, er, at det indgår i det fortsatte udvalgsarbejde. Der er jo ikke nogen grund til, at det ikke skulle det. Der ligger et forslag om f.eks. at flytte normeringen af præstestillinger fra det centrale led og over til provstierne, og det er da en diskussion, som jeg synes, vi bør have, men vi behøver ikke at tage stilling til det i dag.

Ministeren er medlem af en regering, der har flertal i Folketinget, og det er ministerens ret at komme med alle de forslag, som ministeren vil, men jeg vil håbe og regne med, at ministeren vil lytte til de høringssvar, der er kommet ind, og de synspunkter, der i øvrigt kommer. Og synspunkterne her fra salen sammen med de synspunkter, hun har fremlagt i sit papir, bør indgå i det fremtidige udvalgsarbejde og dermed ikke give anledning til aktuel lovgivning.

Biskop Søren Lodberg Hvas, Aalborg Stift: Ja, og det kan man jo så foreslå ved, at man i sit høringssvar tilkendegiver, at man ser frem til, at denne lille udgivelse indgår blandt de mange andre vægtige aktstykker, som udredningsarbejdet nu skal til at analysere og arbejde med, og så lad det blive derved. Så har man svaret, og samtidig er der kommet en tilkendegivelse om, at man naturligvis tager ministerens oplæg alvorligt, dvs. man drøfter det, og det indgår derfor i det videre arbejde. Det bliver nogle korte, gode, klare høringssvar.

Etnolog Karen Schousboe, Holte: Jeg vil tro i den forbindelse, at det er vigtigt at overveje at holde de to svar adskilte: præsentationen af forslaget og nedsættelsen af det folkekirkelige udredningsudvalg på den ene side, og høringssvaret på den anden. Ellers risikerer man, at den ene drukner i den anden. Det er sådan rent taktisk.

A.O. Andersen, Danske Sømands- og Udlandskirker: Jeg mener faktisk, at taktikken skal være den modsatte end den, Schousboe nævnte. Jeg mener, at forslaget om denne dybtgående udredning er høringssvaret. Dermed har man sagt, at selvfølgelig svarer man på ministerens anmodning om at gå ind i en høringsrunde, og man giver så godt et svar, som man kan, nemlig at en meget mere dybtgående udredning af folkekirkens forhold er nødvendig.

Kaj Bollmann, Kirkefondet: Jeg er enig med A.O. Jeg vil bare opfordre de andre frivillige organisationer, der sidder her i dag, til også at indsende et høringssvar - hvad enten de nu er opfordret til

det eller ej - der kører på den samme model, fordi det dokumenterer, at det faktisk er noget, der er bred enighed om i det kirkelige liv. Altså brug den model, som Søren Hvas kom med.

Lektor Hans Raun Iversen, Det Teologiske Fakultet: Da der er tid til det, synes jeg, det kunne være godt, at vi også her gjorde os betydningen klart af hhv. kommission og udvalg i statsligt regi. Det er jo ikke kun et spørgsmål om ambitionsniveau, som jeg forstår det. Jeg vil meget gerne, om vi kunne bede Nina Würtzen om at give os den forklaring, som vi fik i vores udvalg, fordi det er også et spørgsmål om, hvad for en personkreds man først og fremmest skal forestille sig, at der sigtes på til sådan et arbejde.

Stiftamtmand Nina Würtzen, Fyens Stift: Min inspiration til at vi skulle undgå ordet kommission, det er, at de kommissioner, der er blevet nedsat i den nyere tid, er personligt udpegede. Det seneste eksempel er Velfærdskommissionen. Og det, vi ønsker, er jo en bredt sammensat række af mennesker, der både indeholder sagkundskab og kommer fra landskabet, og at hele feltet bliver dækket. Så hvis vi skal undgå det smalle, hvis man kan kalde det sådan - dygtige, fornuftige, ordentlige mennesker a la som i Velfærdskommissionen - skal vi ikke kalde det en kommission.

Ejvind Sørensen: Det mener jeg, vi har købt. Vi kalder det "Det folkekirkelige udredningsudvalg" og med det kommissorium eller den beskrivelse af opgaverne, som er nævnt i papiret, med en tilføjelse om det med de særlige opgaver, der trænger sig på.

Så skal vi lige tilbage til spørgsmålet om det rådgivende økonomiudvalg. Vi talte tidligere om lovfæstetheden/ikke-lovfæstetheden, og jeg tror, vi endte med at konstatere, at det bør lovfæstes. Det bør være vort forslag for at give det den autoritet, som det bør have. Vi mener det alvorligt. At det er en størrelse, en sammensætning og en opgave, som løbende kan ændres med evaluering, er en anden ting - det kan alting jo - men vi vil give det den status, som det giver, at det er lovfæstet.

Og så er der spørgsmålet om sammensætningen, og der har jeg forstået det sådan, at der - først og fremmest fra Præsteforeningens side - er argumenteret for en vis forøgelse af den gejstlige tilstedeværelse eller bistand i sammensætningen. Og vi har ikke drøftet det i bestyrelsen, for det har vi ikke haft lejlighed til endnu. Jeg vil så som mit eget forslag - og det kan være, at jeg bliver væltet om en time, men det får jo så være - men jeg vil foreslå bestyrelsen, at vi udvider repræsentationen fra Præsteforeningen med ét medlem, således at Præsteforeningen på samme måde som biskopperne har 2 pladser i det rådgivende økonomiudvalg, men at udvalget i øvrigt har den sammensætning, som er skitseret i papiret, det vil sige, at det bliver på 18 personer i stedet for 17.

Men jeg vil godt sige, at for det første har jeg det problem - eller ikke problem nødvendigvis - at jeg skal tilbage til bestyrelsen for at få det accepteret. For det andet vil jeg så også efterlyse en reaktion fra Præsteforeningen nu og her, for hvis vi går herfra i dag uden at være enige om, hvordan udvalget skal se ud, så mener jeg ikke rigtigt, at vi har løst opgaven, som vi kom for i formiddags. Derfor lægger jeg faktisk vægt på, hvis vi skal ændre det, så der bliver to repræsentanter til Præsteforeningen, hvorefter vi er enige om det. Helle?

Helle Christiansen, Den danske Præsteforening: Ja, jeg kan jo selvfølgelig lægge ud med at dele formandens bekymring for at skulle stå til regnskab for en bestyrelsen. Og jeg vil også gerne endnu en gang understrege, at det, vi advokerer for, ikke handler om magt eller magtbalancer, men om at sikre et samvirke i forhold til de opgaver, som skal løses under overskriften "kirkens liv og vækst". Det er på den baggrund, at vi har advokeret for en stærkere repræsentation fra det kirkelige embede.

Derfor hører vi selvfølgelig også med interesse i første omgang om det tilbud, der her og nu er nævnt, og det vil vi også gerne være med til. Vi så det naturligvis gerne udvidet. Sådan er det i forhandlinger, men her på stedet har vi den samme interesse, som vi også har givet udtryk for før, at vi synes, det vil være godt, at der kom en tilkendegivelse, som vi alle kunne stå inde for. På den baggrund hilser vi det velkomment med en stærkere repræsentation. Er det det, det er lige nu, så siger vi ja, og vi arbejder gerne sammen også om en eventuel større repræsentation. Og så vil jeg også gerne lige nævne, at vi gerne så, at de kirkefaglige organisationer var stærkere repræsenteret, men I må gerne få det signal i bestyrelsen for Landsforeningen, at vi går ind i arbejdet på den baggrund.

Ejvind Sørensen: Du siger det lidt kringlet, men jeg forstår det sådan, at denne forsamling her inklusive Præsteforeningen er enige i nedsættelsen af et 18-mands rådgivende økonomiudvalg med to biskopper, to præster, en provst, en kirkefunktionær, to fra Landsforeningen og en fra hvert af de økonomiske stiftsudvalg, og det giver 18 personer. Der nikkes. Tak skal I have for det. Så må jeg så håbe, at vi slipper igennem bestyrelsen efterfølgende.

Richard Ammitzbøll, Danmarks Kordegneforening: Jeg synes, det er lidt bekymrende. Jeg synes, jeg havde nogle temmelig gode argumenter for, at det var lidt uheldigt med kun den ene repræsentant for kirkefunktionærerne. Af forskellige praktiske og organisatoriske årsager. Det eneste argument imod, at det kunne lade sig gøre at udvide, var, at 17 absolut var toppen af, hvad det kan være. Jeg hørte ikke andre argumenter. Men da Præsteforeningen - tak fordi I vil støtte os - så begynder at sige, at så vil de ikke være med, kan de godt få en plads mere. Hvad nu hvis vi ikke ville være med? Så fik vi formentlig ikke en plads mere, men formentlig en mindre, og så er vi nede på 17 igen. Jeg vil godt bede jer om at overveje det en gang mere.

Ejvind Sørensen: Med al respekt for kirkefunktionærerne - og dem har vi dyb respekt for, det er selvfølgelig en særdeles vigtig medarbejdergruppe også i folkekirken - så er der et eller andet med præsteembedet, som har overbevist mig om, at det godt kunne motivere en repræsentant mere fra præsteside. Men det vil altså være mit bud til bestyrelsen, at det bliver et 18 mands udvalg, og jeg har selvfølgelig forståelse for det synspunkt, du kommer med - det er naturligt - og jeg kan også se, at din kollega hjælper dig med det.

Egon Mortensen, Foreningen af Præliminære Organister: Jeg bliver selvfølgelig også nødt til som repræsentant for de faglige organisationer at protestere imod den her sammensætning. Jeg havde ikke forestillet mig, at der kunne dannes så meget pression, at man kunne få en ekstra repræsentant ind i 17-mands udvalget. Og i øvrigt synes jeg jo også, at den gejstlige side af udvalget er godt repræsenteret. Det er jeg helt tryk ved, og jeg tror nok, deres interesser skal blive varetaget. Det er også mit indtryk, at en enkelt repræsentant for Præsteforeningen sagtens kan varetage de interesser, der er inden for det område. Men selvfølgelig kan jeg høre, at stemningen i Landsforeningen jo er, at der i hvert fald ikke gives flere pladser til de kirkefaglige organisationer. Til sidst vil jeg sige, at det vel ikke er afgørende, hvor mange personer man er i sådan et udvalg, men hvilke personer, der er tale om.

Ejvind Sørensen: Ja, det har du fuldstændig ret i.

Jens Brun, Kirkeligt Samfund: Kirkeligt Samfund har ingen repræsentant fået, og tak for det. Vi skal heller ikke have nogen. Men Ejvind Sørensens krigerske billede af ham med de to brosten fik mig til at tænke, at var det nu alligevel ikke bedre, at vi endte på en lidt fredeligere tone, fordi der kunne jo være nogle af dem, som mener, at vi er ude på at opløse forholdet mellem stat og kirke, der ville sådan gribe fat i det billede og sige "så, nu kommer de med to brosten i hænderne". Lad os hellere slutte med et fredeligere billede, nemlig fra danseskolen. Der ved man, at de strammeste

bånd ikke altid er de stærkeste. En lille smule slappelse gør tit, at båndet holder bedre. Mon ikke det også er sådan mellem stat og kirke?

Ejvind Sørensen: Jo, det er også det, det hele handler om.

Nu mener jeg sådan set ikke, at jeg er i stand til at konkludere ret meget mere på dette tidspunkt. Vi har et rådgivende økonomiudvalg på 18 personer, og vi har den opgavebeskrivelse, som er angivet i papiret, og vi er enige om at anbefale ministeren at nedsætte et sådant udredningsudvalg med den angivne beskrivelse, suppleret med nogle bemærkninger omkring strukturreformen og delrapporter i forbindelse hermed. Så vil jeg faktisk mene, at vi kan slutte.

Tak for i dag og kom godt hjem.

Referat: Elin Humlum